
3 1761 04698085 0

Blas. Kulda
[illegible] II. roku 1875.

Milému panu Šrámkovi
věnuje [illegible] Tesařová

V Praze 20. XI. 1951.

V přírodě.

V PŘÍRODĚ.

Od

Vítězslava Hálka.

ŘADA PRVNÍ

Druhé vydání.

V PRAZE.
Tiskem a nákladem knihtiskárny dra. Edv. Grégra.
1872.

Své

DOROTCE,

průvodkyni těchto písní,

V. H.

I.

Napadly písně v duši mou,
nezavolány, z nenadání,
jako když rosy napadá
po stéblokadeřavé stráni.

Kol se to mihá perlami,
i cítím dech tak mladý, zdravý,
že nevím, zda jsou radost má,
či pláč mé duše usedavý.

Však rosu luna zrodila,
a není písním v duši stání:
tekou co slast a slza má —
a den se chystá ku svitání.

II

Ve vonné básni květomluvné luky,
ve světů nočních lesklém výronu
já čítám zákony všech zákonů,
jež vyšly z přírody pravěčné ruky.

A ptáků zpěvných zvukosnivé hedno,
motýla vznik, národů zániky
a lidstva ples i bolu výkřiky —
to zákonů těch písmo jenom jedno.

A háje zášer, lunou prokmitavý,
šperk strání ve vod bystrém podlete,
šum, rozlitý po zemské planetě —
to zákonů těch výklad věčně pravý.

To jiná řeč, než zvůle země pánů:
to starší řeč, než v deskách s Sinaji,
víc božská, než co v chrámy vtěsnají,
a krásnější, než kletby Vatikánu.

To vzniku řeč, to tvůrčí ruka pilná,
to lásky řeč a srdce jímání,
to mluva nejsladšího žehnání —
ta božská jen a v pravdě neomylná

III.

Vždy cos mne táhne, modré hory, k vám,
jak slovo milenky a přítele:
já s myslí veselou k vám pospěch mám
a mlád se v žití vracím, vesele.

Jak byste měly světa pravou líc,
zvuk, píseň, vůni, milé přístřeší,
ba i to lidské srdce lidským víc,
že dojme pravdivěj i potěší.

Jak byste měly ještě v zásobě,
co ostatní svět nuzně promrhal:
květ, mladost, krásu v krásy podobě,
i radost, důvěru i pravý žal.

Mně jest, jak měl bych ve vás nalezti,
co nenacházím, ale hledám přec:
tu pravou slzu v lidské neštěstí,
to pravé slovo na útěchy řeč.

I jest mi, jakby lepší moje část
v tom vašem modru toužíc bloudila,
tam duše cítí v sebe ji se klást,
jest plná a jak v květy rozvilá.

IV.

Nic neskojí tak mysl osiřelou,
jak velduchů nesvadlé vykvěty,
kdy zvou nás v říše krás u výlety
a věčnou mladost před duši nám stelou

Však zajít v hor si osamělou skrejši,
být u pramene črtám přírody,
jak rostou v díla věčné lahody
to nad slzy nám duši ukonejší.

Tam v tichu dlít a nevnímat ni hlásku,
ni měkkých ňader k dechu zvednutí,
ni lístku třepotného šeptnutí,
jen s myšlénkami v královském být svazku —

Tu zdá se mi, že vše to velké čítám,
co z ducha bání v básně prýštělo,
ba jakby se jim odtud nechtělo,
já s velduchy všech věků se tu vítám.

V.

U Dodony stál svatý dub
a mocná slova šeptal:
ba věřte, vědí lesy víc,
než se kdy který mudrc zeptal.

V jich šumosnivé samotě
zpěv dětská trávil léta.
v nich bohové se zrodili
a všecka náboženství světa.

A na jich větvích dosavad
je rozvěšeno písní,
že celý národ poetův
je sotva kdy u verše vysní.

A v jejich šeru dosavad
je tolik náboženství,
že celé lidstvo může vždy
v nich obnovit své člověčenství.

VI.

„Nechť zmudřelí se hádají
o písmeny a o zákony:
mně polní kvítko bylo vždy
nad krále i nad Salomony.

Nechť změří úzkým ňadrem si
výš odměny i pekla hloubi:
mně ptáče vzdor jich výměru
vždy z plných prs zazpívá v loubí.

Nechť barvou, zlatem plýtvají,
by zhyzdili šat nebi jasný:
na hvězdy pohled jediný
mně nad všecka jich nebe krásný.

A nechť i plíce namáhají,
by prázno opili slov kvasem:
mně dítka žvavá výmluvnost
všech hlasů přírody jest hlasem.

VII.

Zašum mi v ochlad, jaré doubí,
a půdo měkni, mechem poseta,
co pták, to notuj z ňader hloubi —
kdo vchází k vám, jest každý poeta.

Myšlénky jako jiskry skáčí
a duše velikostí do kořán,
přede mnou krás, div srdce stačí,
svět starý za mnou mládím obetkán.

A kvítek jako víla v snění,
tajemnou věštkou každá šedá sněť
a laňky vzdušné, bez prodlení —
jak velká píseň celý kolem svět.

A sestersky mne větev hledá,
má hlava jako věnci poseta,
mé oko září, prs se zvedá:
kdo vchází k vám — jest každý poeta.

VIII.

Já laňku vidím za šera
červánky pít z hor jezera,
pak stála s němým okem,
pak v lesy mihla skokem.

Co se to se mnou stalo jen,
že jsem v tu laňku proměněn?
Má noha do vod vrůstá,
v červánky ztápím ústa.

A piju lesk jak padlý smuh,
a nad ním hvězd večerní mih,
i zlatý blankyt výše — —
z té modré břehu číše.

A stojím němý, udiven:
ten krásný svět toť krásný sen,
teď k duši cestu pne si —
já za laňkou jdu v lesy.

IX.

Dech jara sezval přátele,
a jakby neznal hrází,
i té mé duši pokynul,
že do všech růží vchází.

Že v modro letí s skřivánkem
a v jeho písni prýská,
že bydlí v hájích, ve stromech
a s ptáčaty si stýská.

Že rozkládá se na luhu
a s vánkem dýchá jemně,
že s jitrem jásá po horách —
a s písněmi dlí ve mně.

X.

Vyběhla bříza běličká
jak ze stáda ta kozička,
vyběhla z lesa na pokraj,
že prý už táhne jara báj.

Vyběhla jako panenka,
tak hebká a tak do tenka,
že až to lesem projelo,
a vše se touhou zachvělo.

A táhne šumem jara báj,
vzduch jak na housle, na šalmaj,
vzduch samá vůně, samý květ,
a mladý úsměv celý svět.

Hned každý strom zelený šat
jme svátečně se oblíkat,
a každá haluz, každá snět
chce novou řečí rozprávět.

A jakby k hodům zavolal,
přilítli hosté z blíž i dál,
a za den, za dva širý kraj
a celý svět byl jara báj.

XI.

Pojď, drahá — než se doshodnou,
čí zpěv víc dojmout umí:
my sobě zajdem v pásmo hor,
kdy sterým hvozdem šumí.

Zpod řeka švarně na pochod
zve pramének si tenký,
a nad ní ptáků kmitný roj
hrá sobě na myšlénky.

A strání zvukotkaný dech,
hněv slavný vodopádu,
a všecko to jak z jedněch prs,
jak z velké duše skladu —

A jak tu píseň skládají,
až vyslechnem je vřele:
pak poznalas mou knihu knih,
i mého učitele.

XII.

Jsmeť lidé my jen jak ten strom,
kdy v zem zapustil kořen:
oklesťte jej, přesaďte jej,
a život jeho zmořen.

A mysl naše v místě tkví,
kde nám kolébku stlali,
kde přítelky a přátelé
nás v dětskou souhru zvali.

A mysl naše v době tkví,
kdy srdce v sladké leči
si našlo družku a tu řeč,
již lásky zveme řečí.

A vazbu milých obvyků,
i sny, v nichž ráj nám stvořen —
oklesťte jej, přesaďte jej,
a život náš je zbořen.

XIII.

Žitné pole, žitné pole,
jak to zraje vesele!
Každý klásek muzikantem,
klasů jak když nastele.

Hedbávným to šatem šustí,
větřík v skočnou zadupe,
slunce objímá a líbá,
jen to v stéblu zalupe.

Za motýlkem včelka šeptem,
zda kdo v chrpě nevězí,
a ten cvrček posměváček
s křepeličkou pod mezí.

Žitné pole, žitné pole,
jak to zraje vesele!
A má mysl jako v tanci,
jak když písní nastele.

XIV.

Potůček s snivou olšinou,
to jak ten klouček s dívčinou:
on sladce šeptne sladký děj,
a ona kývne líbezněj.

A on co najde po cestě,
co své to prostře nevěstě,
ji v květ a perle usadí
a v snubnou zeleň kapradí.

A ona s myslí dětinou
za jeho stře se hladinou,
a všecky sny a myšlénky
s ním tká na písně praménky.

Však není láska štěstí jen,
jeť někdy jak přetěžký sen,
jak vrby svislé zvětvení,
jež v zlé tam stojí znamení.

A jak se lásky mladý děj
pod olší tká nejlibezněj:
tak bol mi, dívko, nad tebou,
jež úkoj hledáš pod vrbou.

XV.

Matička příroda mi spala,
já u ní bděl a moc se trudil:
„Matičko, vstávej, už je jaro,
pojď mezi nás“ — a já ji zbudil.

Matička promnula si oči,
a s ní prohlédli v mladém háji,
pak vstala, rozhledla se v úsměv,
a na zemi hned jako v ráji.

A vše se hnulo, pospíchalo,
tu bylo řeči, doptávání,
vše bylo čisté tak a hladké,
jak na slavnost a k uvítání.

Matička chodí, opravuje,
tu chce mít květ, tu stráň si zdobí.
tu volá ptáky v list a křoví,
tu do potůčku písně drobí.

Pak seje modro hor i nebes,
pak šumnou zeleň do všech dolů,
pak béře ruku mou a praví:
„Pojď, hochu, užijme to spolu.“

XVI.

Jest doba poupátek a růži,
a rosy, doba slavíků,
tu každé kvítko má svou vůni
a ptáček na sta jazyků.

Jest doba povzletu a plesu
a hraní, doba zásnubí,
květ každý nejkrásnějším šatem,
a pták se písní pochlubí.

Jest doba pohádky a báje
a divů, doba zázraků,
zem dýchá květem jen a písní
a úsměv prší s oblaků.

A doba pravdy přec a skutku:
květ v slovu stojí odvěkém,
pták bez klamu své srdce zjeví,
a člověk zas je člověkem.

XVII.

O, vítej, modrá obloho
a zlaté světla zdroje;
z čeho se umím radovat,
to po právu jest moje.

A má jest háje tklivá šeř,
kdy ušlým dechům ustlá,
má zřídla jsou, můj jejich ples,
kdy v souzvuk řeky zhustlá.

Můj hor je modrotkaný pás,
kdy jako háj se táhne,
můj je ten lid, má jeho slast,
kdy ve své srdce sáhne.

A širý kraj a obzor ten,
kdy v barvách svých se leskne —
svit jen, ty zlaté sluníčko,
a mně se nezasteskne.

XVIII.

Tvá ústa sterou písní šumí,
jsou mluvou lásky od věků,
jež nejkrásněj zní člověku —
a přec ti člověk nerozumí.

Na rtech tvých sterý úsměv hravá,
kam hledneš, jaro vyskočí,
kam dýchneš, srdce poskočí —
a přec tě člověk nepoznává.

V tvých ňadrech zlatá zřídla plují,
jež matku písní napájí,
kdy v dítku svém sní o ráji
a přec tě lidé nemilují.

O, těžko víru tomu soudit:
po věků dlouhém provodu,
mít za vůdkyni přírodu,
být člověkem — a přec tak bloudit!

XIX.

Vy světel zřídla hvězdnatá,
když z hloubi své tak hledím k vám,
má duše jest jak podťatá
a přec na mysli okřívám.

Neb vy jste věčnost, spřízněny
tím klidně-krásným mihotem,
bez sporu, stálé, blaženy
i blažící svým životem.

A já jsem bytost, schvácená
na délku několika jar,
tu v žal, tu v slast potácená
jen bublina, letící v zmar.

A jsem si sotva pohádkou,
ni sobě nerozluštěný,
dech činy mé, i s památkou
do věkův bouři puštěný.

A přec mi jest, že duši mé
tak příbuzný jste, nejsladší:
či sestry mé, či hvězdy mé —
však o vás že jsem bohatší.

XX.

Má duše včelky předhoní,
když louka v zvonky zazvoní,
a sedmikrásek, jetele
si v mladou zeleň nastele.

Přiběhne dívka od lesa,
a jako kůzle zaplesá,
jako když slunce vyskočí,
a s čtverlístkem se zatočí.

Pak bludný chlapec ode vsi,
ten v soumrak zabrán steskne si,
a jakby zemdlen celičký,
kropí a hledá slzičky.

Pak najdou se a dovtipí,
pak duše v duši překypí,
a louka v květ se zaskvěje,
jak když se dítko usměje.

XXI.

Mně zdá se, že sem jarem byl:
s přibledlou hošík kadeří,
a růže sem a světlo sil,
v svět láskou dýchal mateři.

A bylo poupat, hudby v něm,
co pták, to v modro vyletí,
nebe se lesklo, mladla zem
a radost táhla v zápětí.

I myslím: „Jaká krása to:
oseju srdce prohlubeň —
když bude k činům rozhřáto,
jaká to ducha bude žeň!

To bude nad vše libezné,
co jen kdy vidět na světě:
duch v slávě krásy vítězné
a srdce v plném rozkvětě!“

A chodím, kde jen člověk bděl:
„Jaro ti v srdce přináším!“
Však málokdo z nich srdce měl,
a kdo měl — byl radš chladnějším.

XXII.

Vyběhly s matkou před tu chýž,
tak chudou, a tak všeho prosty,
však je-li nebe zemi blíž,
ty dítky kladly k němu mosty.

Vyběhly sluncem rumělé,
tak jak je pán bůh právě stvořil,
však jsou-li dětmi andělé,
těm dětem bych se z duše kořil.

Zatřeply v ručky, z očí zář,
smích řehtal z malinových dásní,
a má-li krása jakou tvář —
ó patřte, zda-li nejsou krásni!

Však čím mně jsou nad anděle,
nad krásu nebes, všehomíru:
z té zoře v tvářích utkvělé
čtu novou v člověčenstvo víru.

XXIII.

Já s milenkou — dvě dětičky,
jdem v lesy na den celičký,
v stín javorů a do chládku,
poslouchat lesní pohádku.

Les starý hned nám rozuměl,
hned pokynul, hned zašuměl
již ptáci nesou pozvání,
jako když na mši sezvání.

Tu motýli, šat ze zlata,
pak laňky a jich kůzlata,
na větve ptáci zpěvaví,
a vše se u nás zastaví.

A stromů staré kořeny
jsou v divné tváře změněny,
a z květlých šípků potají
se lesní panny koukají.

Pak jeden javor stařičký
zpod paždí vyndá housličky:
„Tak slyšte, děti, na krátce“ –
a my chodíme v pohádce.

XXIV.

Stříbrné lesa praménky —
tam les má ty své myšlénky,
tam bublá, bublá, napoví,
než to svým šumem vysloví

Tam možná v dno mu hleděti,
až do duše, jak dítěti,
jak vše to v něm se obráží,
co pomyslí, co uváží.

Tam srnky chodí v úradu
a kvítka pro svou omladu,
tam mušky letí v návštěvy
a ptáčci pro své nápěvy.

Tam bludní kleknou poutníci
a pijou nápoj sílící —
tam duše ve svět hozená
se najde znovuzrozená.

XXV.

Bloudila v hájů sklepení,
zahrabat dítě v lupení —
před časem květ byl utrhlý,
za to ji lidé vyvrhli.

Příroda — také matička —
tonula v slasti celička,
blažena prostřed rozenců
tvořila květy z pupenců.

„Ustaň a nelam poupě to,
mám pro ně v život zaseto:
viz, jak mu volám ze hrobu
jaro i všecku ozdobu.

Vyvádím jemu k obsluze
ptactvo i stromů haluze,
matka jsem všeho odvěká —
stvořím-li, blažím člověka.

A kdo se na něm prohřeší,
nechť ho nic v světě netěší,
jaro mu vadni v starobě —
zvrh'ť se mi v lidské podobě.'

XXVI.

Co to? Jsem kvítkem mezi kvítky.
druh druhům, něhou vítězným:
nevím co jsem, však rozumím jim.
i hrám, i snům jich líbezným.

Mám s nimi jako jedno srdce
a jako jednu utrobu,
mám s nimi stesk i rozkoš jednu,
i dech i žití zásobu.

Mám s nimi jako jednu touhu,
i šept i v lásce žasnutí,
mám jeden háj a jeden pramen,
i lesk, i jedno zhasnutí.

Na jedno k nim se kladu lůžko:
až noc se v spáncích utopí,
jim víla rosou zkropí víčka —
zda také moje pokropí?

XXVII.

Pozeptaly se písně mé,
kde vlasti jsou a rodem,
a já ploul s nimi po slzách
až k duši křišťálovým vchodem.

A bylo tam jak v zahradě,
vše pučelo a květlo,
radost i žal co poupata,
a z myšlének teplounké světlo.

A nebe láska klenula,
a žal byl hájem tmavým,
s oblohy rosa kanula,
a háj byl smutkem usmívavým.

A bylo slyšet šum a dech,
jak hledá struny zlaté,
poupátka k tanci vstávala,
a každé bylo boubelaté.

Křidélka jako motýlek,
jak andelíček líce —
poznaly písně domov svůj,
a sester měly na tisíce.

XXVIII.

Pán přírody! A z dějin těch,
jež sám si člověk píše,
víc plyne slz, víc křičí bol,
než z pusté stínův říše.

Pán přírody! A otročil
všem nízké mysli stvůrám,
a kdož jej zvedli v člověka,
ty uštval k hrobu chmurám.

Pán přírody! A nedoveď
ni tak si zmezit hráze,
by lidství své a nelidskost
měl aspoň v rovnováze.

Hleď, svatá matko, přírodo,
jak člověk choré dítě!
Snad v člověka se uzdraví —
až v lásce pochopí tě.

XXIX.

Kdo to nevíš, co z nás zbude,
až se věky k věkům uloží,
sáhni v hrob, a hrstka prachu
nad proroky vše ti doloží.

Co jsme všecka pokolení?
Málo víc než oka mrknutí —
jedno vstává, druhé stojí
a to třetí má se k usnutí.

Co za námi, tma a prázno,
dusná síň po plesu probdělém,
jen ta bledá upomínka
víc než nemeteným popelem.

A co po nás, nechť se pravnuk
zeptá hrobů v příštím století:
co tam mimo popel najde,
ať to zase v život posvětí.

XXX.

Jen zevšednět mi nedej, bože,
tu píď, již měřils mi svou láskou;
to raděj smrt, smrt desaterou,
než býti hrobem s lidskou maskou.

Být člověkem a přec jím nebýt,
nic nemít, co je duši svato,
bez lásky, bez jara a touhy,
a v srdci chlad a nezahřáto!

Oh, zlá to nemoc, nakažlivá:
stář pustoší, tvář růžolící,
že když se dívám v lidské tváře,
jak bych se díval v nemocnici.

A k tomu jakby vše, co lidské,
jí chtělo moci propadnouti:
že chvěju se i o mou zeleň,
by nesvlekla se v nahé proutí.

O bože, radš bych chtěl se státi
na širém poli sirým stromem:
ten z jara aspoň zakvěte si,
a v létě ptáčkům bývá domem.

XXXI.

Nic nejsem víc, nežli ta růže,
nic víc, než slavík v podletí;
mé lístky s jarem opadají,
má píseň v jeseň odletí.

Však jako slavík má svou chvíli,
a růže v vůni propučí,
tak duch můj k své se chvíli hlásí,
a co je v něm, to zazvučí.

A to mi dosti, v chvíli právě
že vydechnul sem nápěvy,
v nichž zaplesal sem beze stesku
a dotesknil se úlevy.

Pak nechť i zahrajou si větry
nad hrobu mého trávníkem;
já v chvíli své, v mých růží květu
sem přec jen býval slavíkem.

XXXII.

Květlo v poli jetelička,
jak myšlének v děvčeti,
a jen jeden čtverolístek
snil o sladkém dítěti.

A já poslal broučky zlaté,
by jej spodem hledaly,
a pak včelky pamlsalky,
by se v medu zeptaly.

Bylo ptaní, namlouvání,
šum a slasti výbuchy,
a ten jetel čtverolístek
pln panenské předtuchy.

A pak vyšla jak sluníčko,
když svět jarem oslní —
sladké dítě, sladké dítě,
sen se tobě vyplní.

XXXIII.

Noc bdí a mrká, potok zurčí,
a ptáček dřímá ve chládku —
„Matičko přírodo, jsem básník,
o povídej mi pohádku!“

„Mé dítě, nemohu; jen jednou
sem musila ji povídat,
a z slov mých stávaly se hvězdy
a země, světy napořád.

Teď kdybych chtěla povídati,
již nemám v světě prostory
pro nová slova, hvězdy nové
a nových sluncí útvory.

Však jedno přec ti ráda splním:
číst naučím tě slova má,
a ty je svými slovy promluv,
komu jsou posud neznámá."

A tak sem stal se novým žákem:
čtu bez bázně a bez zmatku,
z originálu, ve prařeči,
čtu světovou vám pohádku.

XXXIV.

„Máť všecko naše pocítěm
své jaro i své odkvěty,
jen přátelství chcem a tu lásku
v květ utrmácet stoletý.

Já nikdy neměřil bych délkou,
čím srdce nám se zachvějí,
vždyť jedna slza stojí za víc,
než na sta v tváři krupějí.

A nikdy nedrobil bych v léta,
co jest jen jara vanutí,
vždyť jediný dech lásky víc je,
než tisíceré dýchnutí.

A krupěj pravdivá i růže,
byť potom hned se kladla spát,
jen když mně z plna zaskvěla se —
buď požehnána na stokrát.

XXXV.

Má duše teple naladěna,
jak jarní den, tak ve průhledno,
a zdá se mi, že ta má duše
a jarní den jsou jako jedno.

Jakoby ve mně vyzváněli,
přede mnou květ v každičkou stopu,
má hlava jako ze skřivánků
a dovejskne až k nebes stropu.

Svět ještě jednou mně tak velký,
a přec ho svírám do náruče,
mé srdce více není srdcem —
to místo něho slavík tluče.

A všude jako vykropeno,
tak zleštěno a v blahém puku —
kde měl sem duši, mám jen radost,
ta v písni spěchá do souzvuku.

XXXVI.

V mé říši slunce nezachází
a nezajde leč koncem světů,
jáť zakládal ji s věčnou krásou,
tož s přírodou, když byla v květu.

A my ji zakládali takto:
za oblohu se volnost klení,
na zemi teplem dýchej láska,
a smutek dojdi vysušení.

A my ji zakládali dále:
co poupětem, nech v kvítko roste,
květ ducha nejkrasším buď květem
a nejbidnějším bejli sprosté.

A my ji založili takto:
co v srdci jara, tím se hřejte,
co ve vás lidského, tím buďte,
pak přijďte k nám a obývejte.

XXXVII.

Dnes do skoku a do písničky!
Dnes pravá veselka je boží,
dnes celý svět a všecko v párku
se vedou k svatebnímu loži.

Ve zvonku květném mušky tančí,
pod travou brouček křídla zvedá,
a vody šumí, lesy voní,
a kdo je nemá, srdce hledá.

Na nebi zapalují svíce,
na západě panenské rdění,
a slavík již to ohlašuje,
ten velkněz, u velebném znění.

Dnes velká kniha poesie
až do kořán je otevřena,
dnes každá struna všehomíru
na žert i pravdu natažena.

A nebe skví se, vzduch se chvěje,
dnes jedna píseň světem letí,
dnes zem a nebe jeden pohár,
a tvorstvo při něm ve objetí.

XXXVIII.

Večerní les rozvázal zvonky,
to ptáci zvoní k tiché skrejši:
kukačka zvoní na ty větší
a slavík na ty líbeznější.

Les každou větev písní kropí
a každý lístek jeho dítě,
na nebes strop jim lampu věsí,
a stříbrné z ní táhne nitě.

A každá nit na konci spánek,
sny jako jiskry v stromech skáčí,
jen laňka se sebe je střásá
a před lesem se v rose máčí.

Teď usnuli i zvoníkové,
les dychá v prvním zadřímnutí,
a jest-li slavík zaklokotá,
to ze spánku je prokouknutí.

Teď všecko spí, i laňka dřímá,
i zvonky visí dovybdělé,
noc kráčí jako všeho dozvuk —
tak příroda si k spánku stele.

XXXIX.

Jak spanilé to sourozenky,
jež jaro zvábí z poupěte!
A přece není nad myšlénky,
v něž krásná mysl rozkvěte.

Tyť křídlem zem obejmou celou
jak duha, v oblouk napjatá,
a bratrský všem domov stelou
jak háj, kdy hostí ptáčata.

V nich svět i nebe s krásou mnohou
jak v démantu se zaleskne,
a co je smutku pod oblohou,
ten v slze jich si zasteskne.

XL.

Co jste, vy nebes zlaté světy,
s tou neobsáhlou oblohou?
Jste víc, než rozesnilá krása,
konejšit duši ubohou?

Jak sen se zakmitnete oku,
a duše vás přec zachytí
jak novou píseň, novou duši,
jež rozjaří a nasytí.

O, jste-li snem, čím jsme my lidé,
jenž běřeme z vás odvahu,
že příští den i s žaly svými
nás silné najde na prahu?

Však jste-li víc, proč nemluvíte
leč tajuplným mihotem,
že život náš to nikdy nezví,
zda snem jest aneb životem?

XLI.

Já s šerým hájem podřimoval
i s ptáčky v jeho úkrytu,
však jako bych byl já tím hájem
a ptactvo snem mých pocitů.

A nám se zdálo o poupatech,
list prodřimoval z pupence,
svět vstával jako šuhaj švarný,
když chce se zlíbit panence.

A měl už mnoho uchystáno:
den slunečný, noc s hvězdami,
a louky jako z aksamitu,
samými seté perlami.

A řeky šumné, pole orné,
a kraj jak zem zaslíbenou,
až se těm pannám srdce třáslo,
která mu bude zlíbenou.

A přec byl ještě tuze chudý:
neměl kde zdřímnout uhřátý;
já dal mu sen svůj: ptáky s hájem —
a pak byl teprv bohatý.

XLII.

Jen jedno bych se naučit chtěl
od tebe, svatá obloho:
na lidstva výpar mračna stáhnout
a bleskem mlátit do toho.

Tak jako ty: v mžik zemknout světy
a hněvem šlehnout klikatým,
za chvilku pak mít vyčistěno
a být zas nebem hvězdnatým.

Však to nám lidem zdlouha chodí,
a proto je vše nezdravé:
koho má hrom vzít, ten jím vládne
a bije jen v ty nepravé.

XLIII.

Já přemnohé již oželel
a v hrob se díval s malým vzlykem,
a přec mne bolí, světa krás
že bídným jsem jen nájemníkem.

Že slunce lesk i všecko to,
nač jeho oko s láskou hledí,
zem, hvězdy s celou oblohou
mi zavře smrt svou výpovědí.

Že v to, co tak sem miloval,
jak bylo by mou věčnou vlastí —
že v nádhernou tu přírodu
trup bez citu se musím klásti.

Jeť přec to trudný žití dar,
kdy vnucen nám tak s nelítostí,
že v slunci tom, jež sluncem nám,
též musí zbělat naše kosti.

XLIV.

Já přišel po stech letech k hrobu,
jenž býval někdy hrobem mým,
a hrobník zpívaje mou píseň,
mé kosti házel k ostatním.

„Hrobníku, najdi mi to srdce,
z něhož si tuto píseň vzal!“
A hrobník divil se a hledal,
krom kostí však nic neshledal.

Pak z hrobu vztýčil se a mluvil:
„To u nás, pane, neplatí;
mějte si srdcí třeba deset,
hrob hejřil je, vše utratí!“

A dokopal a já si vzdychnul:
„Tam, srdce mé, si dospělo!“
A hrobník jako na útěchu:
„To se vším tak, co vyznělo!“

XLV.

Přec zdá se mi, až hrob můj zvrácen
i v lidské spustne paměti,
že poznají ho jarní ptáci
a zpěvem svým ho posvětí.

Že poznají ho zlaté hvězdy,
a luna s nebes postropí
že jej v své lásce snivotklivé
rosou i leskem pokropí.

Ba zdá se mi, že duše hájů
nepustí ptáky z náruče,
až slavíček, to srdce lesa,
si při mém srdci zatluče.

Vždyť nemůž být, by zapomněly
znát přítele a skladače,
jenž žití své a vše z nich čerpal,
čím v slast se píseň rozpláče

XLVI.

Vždy slýchám: lidé básně skládají,
a jiní čtou je nábožně;
já časem také kamsi zajdu,
však tam si vedou zámožně.

Jen zasednu a již tu počne háj,
šumí jen nápěv úvodní —
ej jaká řeč, jaká to skladba,
tak ryzí a tak původní!

Jaké to myšlénky a jaký vzlet —
tak mocný a tak pravdivý,
až rozkoší se srdce chvěje,
a každou žilku oživí.

Jak zvučný rytmus a jaký to rým,
jak mistrné to obraty,
jak zdravé názory to světa,
tak procítěny, prohřáty!

A forma, libozvuk a jemný vkus
a soulad — věta od věty —
o, kde jest která větší báseň,
a většího kde poety!

XLVII.

Nechť věci vážím jakkoliv,
jichž soud nám zraje v mysli chvatné,
ten zdá se soudů býti soud:
co proti přírodě, že špatné.

A špatné, byť i marnivost
to na cnost světila i víru,
a byť i sluh ochotný dav
to spásou hlásal všehomíru.

A špatné, byť i knížat sbor
co své se tomu kořil modle,
a jmeno z ní a slávu bral,
kdy lidství své zašlápnul podle.

Ba špatné, byť se věkové
tím táceli jak vínem zvratným:
jeť víc než matkou příroda —
a není syn, kdo synem špatným.

XLVIII.

Mne ani mnoho nebolí,
když vadnout vidím krásu v květech,
vždyť se mi z jara vrátí zas
a krásnější snad v nových dětech.

Však bolí mne, když druhy zřím
květ za květem si z ducha pleti,
vyvlékat duši ze všech krás
a žíti dál a sevšedněti.

A smát se poupat mrtvolám,
svých snů se chlubit proněverou,
kdy nelze již co oškubat —
to štěstím zvát a kariérou.

Ach, přátelé, tak stlát si poušť,
žít vidět vás v tak mladé smrti,
dnem každým být pak více sám —
to div mi srdce nerozdrtí.

XLIX.

O, jděte mi s tou vaší pravdou,
jak vaše tvář tak skroucenou,
tak úlisnou po záletnicku,
tak dušnou a tak zblácenou.

Ta pravda, u níž já se učil,
ta přímo podívá se v tvář,
co promluví, to také cítí,
a hřeje tím, jak slunce zář.

Ta když pocítí v srdci lásku,
ta v tváři jarem zaplane,
a zem a nebe jsou jí svědky,
že ani kvítkem neklame.

Tať čistá jako noční nebe,
tak jemná jako květu pel,
tak pravdivá jak srdce matky,
a vroucí jak slavíka žel.

Tak průhledná jak dětská mysl,
nech pláče aneb zaplesá —
tak já sem v přírodě ji poznal,
a tak ji mluví nebesa.

L.

Jsme lidé my syn marnotratný,
jenž statek vzal a v kalu zbrodil:
my z domu přírody prcháme
a člověcký jdem zvrátit podíl.

A mrháme, až zpromrháme
ten skvoucí zlatohlav své duše,
až srdce skřehlé, ochuzené
jak žebráček za námi kluše.

Až tupý zrak již ani neví,
že necti natřeni jsme blátem,
nám stydno jest již poesie,
a ducha radš krmíme mlátem.

Až skoro nejsme ani lidmi —
jen v smích se ještě zmůžem rtoma,
že v domě nejkrásnější matky
jsme cizinou a nikde doma.

A syn ten přec se ještě poznal,
šel k otci s srdcem rozželeným;
ach, kolik z nás má ještě srdce,
by mohlo být zas přirozeným!

LI.

S nahotou v hadrech světem bloudit,
o sousto plakat z úrody —
o, duše má to slyši štkáti
i hněv i nářek přírody.

Ne, ne, tak si to nemyslila,
když mateřsky nás podělí:
že jedno srdce v slzách tonout
a druhá budou ocelí.

Že jedna ruka štědrost její
v chvat lakotný má svírati,
a druhá z křehnoucích těch vrásek
jen žhavé kapky sbírati.

Že z tvorů všechněch na tom světě
jen člověk bude jediný,
jenž necítí, jenž nerozumí
ni pláči vlastní rodiny.

LII.

Co v srdci klíčí krásného,
tak často z jara chřadne;
ach tepla více, přátelé,
a nic nám v srdci neuvadne.

Tu hleďte na ten boží svět:
jen jedním sluncem svítí,
a přec má teplý paprsek
pro každé rodící se kvítí.

Pro každé ptáče píseň má,
pro každou hvězdu světlo,
a když nám svitne do srdce,
div radostí by nevylétlo.

Ba lidské srdce, bože můj! —
nic krásnějšího není,
a přece s ním tak chřadneme
jak sirotci, tak opuštění!

LIII.

¿Jsou hříchy proti přírodě,
a člověk přec se ukonejší;
kdo však řeč matky urdousí,
ten snad již v světě nejbídnější.

Tenť z duše všecko vyškubal,
co v kvítko může dospět tvarem,
pramének uepal nejčistší
a v život ustlal suchopárem.

Tenť s pustou v duši krajinou —
pták nepřelítne jejím prahem,
a jenom vlk tam zaštěká,
kdy kat tam kráčí s bratrovrahem.

Tenť zvrhlý v srdce tlukotu,
krb znesvěcený svého domku —
činů se krásných nedočká
ni u sebe, ni u potomků.

LIV.

V stoletích mrkal s nocí den
tu zimou, tu zas květem,
a nad všech věků pochodem
můj duch se rozpjal plným letem.

A pokolení vstávala
a sotva vstali, lehli,
však aby lehli ještě dřív,
v nepřízně plamen k sobě šlehli.

A týrali se, válčili,
druh druha kácel v zlosti,
až věčnost věky stavila
a svět byl hřbitovem jich kostí.

Tam kráčím samojediný,
v hrob lidstva sbírám kvítí,
a píšu jemu na pomník:
„Tys žilo, neumělos žíti.“

LV.

Takť člověk ve svém blouznění:
i přírodu klaď mezi klaté,
a není v světě bláznovství,
pro něž by nenašel si svaté.

A taký ve svém znuzení:
žeť místo hvězd má nebe světy,
duch volnost místo poroby —
zem, nebe, člověk jsou mu klety.

A nyní už mu zbývá jen,
by ještě boha kletbou srážel,
že stvořiti směl člověka,
jenž v let se k němu opovážel.

Však, pane bože, neměj strach:
našli se lidé božské síly,
že kletbu a smrt hranice
s úsměvem písně podstoupili.

LVI.

Jak směšný, bídně horlivý,
kdo dni chceš ucpat světlo,
kdo jara proud chceš zadržet,
by v růže nerozkvětlo.

A kdož by řek', že lidé jsou,
jenž tak se v mrzkost halí,
že místo světa krásného
chtí svět mít zakrsalý!

Ba kdož by řek', že lidé to,
jenž v pouta svět konejší,
by člověk místo v svobodě
byl na něm nejbídnější!

Však marně sžírá zloby rez,
co věčným bohem seto:
máť svoboda již oseni,
a bude mít své léto.

LVII.

Pravda! Pravda! Velké moře —
a já kvítkem v záhonce;
mohu pít jen drobné kapky,
a to moře bez konce.

Pravda! Pravda! Nebe širé —
a já pták pod oblaky;
litám, co mi křidlo stačí,
ale prostor daleký.

Pravda! Vesmír beze hrází —
a mně žít co člověku;
dýchám jej sic každým dechem,
ale vesmír bez věků.

LVIII.

To ještě není přírodou,
když známe cos dle jmen a dat,
jdeť ona výš než s oblohou,
nad moře hlubší tisíckrát.

Jeť ona světů plodná slast,
zpěv mládí, vroucnost bez věku,
mateřky-ženská touhy část,
až dojde těla v člověku.

Až lidských ňader chvělá báň,
ta blahá báň i s úrazem,
ji pohostila ve svou schráň
a stala se jí výrazem.

A není ona jenom list,
jenž v podzim prchá bezpočet,
neb kdo ji z prsou nezná číst,
ten v světě jí se nedočet'.

LIX.

Mám v povržení každou píseň,
jež mrav i šat má s lokajem,
by velmožům se lípla k patám,
a choutkám byla v pronájem.

Já opovrhám každým pěvcem,
jenž sebe k vozu zapřáhá,
by pán se pyšnil na kozlíku,
kdy on se koňsky namáhá.

Ba při sám bůh, toť zvrhlá píseň,
jež nemá jiných předmětů,
leč hlavy prázné, srdce prázné,
a přec se pouští do letu.

A při sám bůh, ten bídný pěvec
víc nezaslouží na vzájem,
leč aby těm, jež opěvoval,
byl do své smrti lokajem.

LX.

Prosáklé zpěvem slavíčím
a prodchlé vůní pažitů,
prohřáté jarem slunečným —
již lefte, písně, z úkrytu!

Jste tažní pěvci, vím to, vím,
mně na čas jenom příhodní,
já nesmím déle držet vás,
čas váš je tu, jste svobodni.

Já s vámi dřímal za rosy,
vás k lesům vodil probdělé,
potůček dal vám za koupel —
víc nemám pro vás údělé.

Jen jedno prosím: v návratu,
za chvíle nových radostí,
nezapomeňte, srdce mé
že vás vždy rádo uhostí.

Jeť hostinný v něm každý keř
a na květ všecka poupátka,
jeť největší slast — hájem být,
kdy líhne písním robátka.

OBSAH.

Str.

V přírodě.

V PŘÍRODĚ.

Od

Vítězslava Hálka.

ŘADA DRUHÁ.

V PRAZE.
Tiskem a nákladem knihtiskárny dra Edv. Grégra.
1872.

I.

To v háji bylo vavřínovém:
háj dýchal nesmrtelný sen,
a chvílemi zas šuměl slovem,
jež dělí spoustu v noc a den.

A v háje pološerém stínu,
tam kráčí Sláva s velebou,
šat na těle má cherubinů,
a věčnou hvězdu nad sebou.

Tam větve kropí, hlídá v stesku,
než hvězda plá jen do pola,
když ale uzrá v plném lesku:
to hlasně hájem provolá.

Tu každý list u blahém hnutí
sám sebou prchá zápasem,
chce ve věnci být, v obejmutí,
a háj se chvěje úžasem.

Teď právě kroky zastavila:
les mlčí němý dokola,
zář nad ní ve hvězdu se slila —
či asi jméno provolá?

II.

Kdos unaven a světa syt,
za svět se rouhat nechci tobě;
jen ještě svěř mi ruku svou,
než počne kopat o tvém hrobě.

A pojďme spolu k ptáčeti,
když z jara počne život hravý —
přes moře právě přilítlo,
a už si v keři domov staví.

Už letí pro mech do lesa,
a v polích hledá měkké vlásky,
od rána snáší s klopotem,
a večer zná jen mluvu lásky.

A hnízdo sotva do pola,
už našlo k písním také družku,
a kropenatá vajíčka
má doma přes noc za vejslužku.

A pak už jako na hodech,
za písni píseň beze mdloby
to vše nemá-li mluvy dost:
jdi, stel si lužko mezi hroby.

III.

Hledám tě, hledám, člověče,
a stoupám ve tvé hlubiny,
chci zvednout lidské jádro tvé
a zahodit tvé slupiny.

Hledám tě s jitra červánkem
a trhám v tvůj den růže květ,
hledám tě s jara příchodem
a dýchám teplo ve tvůj vzlet.

Hledám tě v polních květinách
a sbírám pro tě jemný pel,
hledám tě v stínech doubravy
a chci, bys poznal pravý žel.

Hledám tě s včelkou po strání
a ssaju pro tvou píli med,
hledám tě s ptáky v oblozе
a snáším jasno ve tvůj hled.

Hledám tě s písní v duši tvé,
kdes ještě v právu odvěkém,
hledám, a já tě najdu přec —
jen co zas budeš člověkem.

IV.

Ten velký epos světa báje
nám k vůli nezmění svůj chod,
a máme-li to v knihách jinak,
tím z něho nesmažem ni bod.

Tím chlubno nám jen, jak k té básni,
již z hvězd nám skládá světa duch,
my máme srdce malicherné
a nuzně rozladěný sluch.

Tím chlubno nám, jak s myslí mělkou,
v ty velikánské rozměry,
v nichž příroda propukne v jaro,
ne ducha zvem, leč litery.

A chlubno nám jen, jak v tu rozkoš,
s niž jara verš se béře v let,
my duši odpínáme křídla
a tuhnout chcem a kamenět.

A přec ta srdcejemná píseň
jen k našim strunám spřádá děj,
že slyším v dozvuk i ten refrén:
pojď, potěš se a rozuměj.

V.

Ty ubohý, kdo v oku knížat
na přízně číháš výlevy!
Mně jeden jarní den má lesku
za všechněch králův úsměvy.

Král? kníže? Zda-li může dát mi,
co sám bych neměl s dostatek:
do duše tepla víc a jasna
a myšlenkových poupátek?

Zda může dát mi, co v den jarní
na každém keři natrhám:
slast oddechu a tolik písní,
že víc než král jich promrhám?

Pod každou větví, pod travičkou
rej číhavých těch radostí,
že celé jaro nestačí mi,
než každá zvlášť mě pohostí?

A což pak teprv, až se večer
k slavíkům skryju do lesa:
kde jest ten král, jenž dá ti více?
Já dám ti zem i nebesa!

VI.

To vše je marné, snaha lichá,
co zákonu těch nešetří,
jimiž se poupě stává kvítkem
a ptáče pánem v povětří.

To jest ta nedořečená věta
té Sisyfovy pověsti:
vyvalte rozpor až tam na vrch,
a svalí se, vám v neštěstí.

To zapírejte si, jak chcete:
co s přírodou je v neshodě,
má smrti znak již na svém čele
a kletbu ve svém průvodě.

Tu žádný nepomůže úskok:
dokud vše chcete po zpátku,
v před ani o krok nedojdete
a ve všem jste jen v počátku.

Ten list již napsán písmem písma
do samých světa základu,
a co již i těm kvítkům svato,
vám nesmí býti v závadu.

VII.

Vy chlubná ústa Vatikanu,
vy místo boha bohové:
jen jediný mi stvořte lístek,
jimž páchnou keře růžové!

Jen jeden paprslek mi spřeďte,
jímž slunce v máji zářívá!
Však ani brouček o vás neví,
když v slunci tom se zahřívá!

Na místě božím! Kde jest větřík,
jenž v pokyn váš si oddychne,
a kde jest krupěj ranní rosy,
jež na váš oddech zanikne?

Kde jest ta větev, která počká,
až sečtete jí poupata?
A přece každá vydá květů
za všecka vaše dogmata.

Na místě božím! A to jaro
i bez vás bývá prohřáté,
ba v něm ni jedna laštovička
se v písni, v letu nemate.

VIII.

Až, člověče, je sotva chápu
ty bludy tvoje všeliké,
a přec nemohu srdcem od nich,
že jsou tak příliš veliké.

A bývá mně až k pláči trudno,
zřít od věků tě na scestí,
a přece jest mně na útěchu,
žes velký jen v svém neštěstí.

A bývá mně až k hněvu žalno,
žes v bludu svém tak trvalý,
a přec bych zas tě k srdci tisknul,
vždyť to ti právě vyrvali.

Však jedno přec ti musím říci:
ne z nebes bloudíš dopustu;
hleď, každý den vychází slunce
a chce ti svítit na cestu.

IX

Matičko má, tys hněvala se,
že nejsem v kněžském oděvu,
a já sem přece stal se knězem,
ne kázaním, víc po zpěvu.

Však bible má je kniha stará,
ač nový na ní každý list,
a zem a nebe — to v ní jedno,
a blažen, kdo v ní umí číst.

U nás má srdce první slovo
a mluvu s ptáčat mládeží,
a ty co vyřknou, to mně pravdou,
aniž bych šel s ní k papeži.

O pekle ničeho sem nečet',
leč o šotcích a diblíku,
že svět je při nich plný jara,
a jaro plné slavíků.

Že při nich tváře, oči, ústa
tak milá — zrovna zulíbat,
a jen kdo neví, nač to všechno,
ten odsouzen je v celibát.

X.

Dva jeřábi letí od jihu,
jim do spěchu tak a do mihu,
a jeden z nich s výše blankytu:
„Zda vezmete jaro do bytu?“

I jakž bychom jaro nechtěli?
Toť nad svátek nám a neděli;
den ode dne samá muzika,
a čas nám jak letmo utíká

Dva skřivánci, odkud, neví se —
též ubytovací komise,
a volají s výše blankytu:
„Zda chcete nás s jarem do bytu?“

I jakž bychom, pane, nechtěli?
Vždyť s vámi jsme teprv veseli,
už z rána, jen padne rosička,
a celý svět jedna písnička.

A táhnou, a lidem do skoku,
to květ nesou, písně v tlumoku,
to hnula se ves i ohrada —
toť nejveselejší armáda!

XI.

Jaro, to švarné pachole,
vyšlo si v háj a do pole,
poupata seje, pospíchá,
a pak je v květy rozdýchá.

Aby však mohlo ještě dál,
já mu svou duši zotvíral,
a co se v pole nevchází,
v duši mé klíčí, vychází.

Ba co i v háji ve květu
duši mám tím jak osetu,
že mně až pyšno radostí
jak to tak všecko uhostí.

Tak je mi, že mne na poli
zlomený klásek zabolí
a že až květy počnou schnout
duše mi musí uvadnout.

XII.

„Matičko rci — byl bůh kdy mlád
a bylas krásné dítě snad:
jakou to chodil cestičkou,
bys všem se stala matičkou?

„Mé dítě, ke dni zásnubí
bůh tkal mi nebes obrubí,
oblohu modrou, hvězdy v ní,
a to byl šat můj svatební.

A v lásky čas, v dne oslavu,
já chystala si výbavu:
dům nesmírný svůj, veliký,
v něm moře, háje, slavíky.

Pak v lásky čas, v den záslibu,
bůh líbal v žhoucím polibu,
až prohřál světy hnedličko,
a vylíbal jim slunéčko.

To bylo v máji. Doba ta
je věčně láskou prohřáta,
zem, nebe nejde z objetí
vy čiňte k naší paměti.“

XIII.

Vím já, kdy k modlitbě se kleká:
když v kláscích hne se země ret,
kdy duše má jest plna zvuku
a duše mé jest plný svět.

Vím já, kdy zpovídat se bohu:
kdy šípek v květ se upraví,
kdy bůh rozpráví s každým broučkem
a též se se mnou zastaví.

Vím já, kdy světit velký svátek:
když otevrou se nebesa,
a mladá země z plné duše
v květ, vůni, píseň zaplesá.

Tak sic to není v kalendáři,
však světů kniha od věků
a každý lístek jara ví to,
kdy bůh je nejblíž člověku.

XIV.

Ti ptáci jak vojsko v pochodě
jen o zrnu žijou, o vodě,
co za každým holek, kdož to ví,
a ne-li, to hned si namluví.

Jsou jako ti naši šumaři:
vždy bez práce a vždy v rozjaří,
den hvízdaje probije celičký,
a na noc má ještě písničky.

Jsou jako ten národ poetů:
vždy bez pouta a jen do letu,
nic nesejou a nic neklidí,
všad doma hned, nejmíň u lidí.

XV.

„Den májový, jak ze zlata,
stráň po srdce až zahřáta,
po ní si ptáček pěnká jen.
„Den májový, jen pojdte ven!“

A co jen zve se kytičkou,
už běží s zlatou hlavičkou,
však též, co ani nekvěte,
vybíhá přes prah z doupěte.

Dva stíny mušek s bzukotem,
k nim laštovičky mihotem,
a konipaska, ta bělrouchá,
ta kouká jen a poslouchá.

A teď, jak pukle poupátko,
jde modrooké děvčátko,
to sedne, v dál se zadívá,
a slunce v květ je zahřívá.

A nedaleko s kamena
ještěrka šustne zelená,
a ptáček pěnká v plesání:
„Jsme na výsluní, na stráni.“

XVI.

Čestička jak mustek bílý,
z polí klenut do lesů,
koho vidím chodit po ní,
jako když jde do plesu.

Chodí po ní velcí páni:
jelen s laňkou po boku,
a ty srnky baletnice
s kůzlaty vždy do skoku.

Chodí zajíc, uchem, tváří,
v komika se přitvoří,
a veverka neposeda
ta se po něm pitvoří.

Chodí větřík, zahvízdá si,
na patách se otočí,
a když tam jde srdce moje,
jako pták si poskočí.

XVII.

Od ranní hory slunce vstává,
paprsky letí do kraje,
a na stromech se rosa třese,
a všecky barvy zahraje.

A rosa jako z diamantu,
ty lesy v zlatém oděvu,
a každý strom a každý lístek
pln blaha a pln úsměvu.

A každá krůpěj jako oko,
a les pln teplých pohledů,
ba zdá se mi, že jimi lesu
až v duši patřit dovedu.

Ba zdá se mi, že slzy vidím,
v nichž les má píseň počatou —
mnět každá slza kusem básně
a s slzou každý poetou.

XVIII.

— Jabloň v květu! Po větvičkách
pěnkava se prochází,
v drobném hnízdě čtyry krčky,
každý matku provází.

Vrcholkem se větřík houpá,
větve v teplém oddechu,
a dva kvítky pozvedly se
v třepotu a pospěchu.

Světlo po listech se krade,
kam si sedne, pozlatí,
čtyry krčky vypnuly se —
„Hleďme, my jsme bohati!“

Sousedního stromu čermák
přines' velkou novinu:
stará sedla na vajíčka,
bude míti rodinu.

Čtyry krčky poslouchají,
větřík ani nedutá —
květy prší na mou hlavu,
a má duše pohnutá.

XIX.

Lesní hody, velké hody!
Pokraj vlajou prapory —
břízy jako křída bílé
s zelenými fábory.

Pod stromy sedátek plno,
mech je vystlal do měkka,
křoví kolem samá kytka,
hudebníci z daleka.

Studánky jak jedna perla,
v stínu jako ve sklepu,
stromy vlídní hospodáři
dají zrovna od čepu.

Lesní panny strojí na stůl,
větřík povznes' přípitek,
ptáci vpadli plným sborem —
já mám u nich příbytek.

XX.

Včera ty stromy tak vážny,
a přes noc v bílém, žlutounkém šatě,
táhnou se jako ta mlha,
po stráni vzdušné, v stříbře a zlatě.

Táhnou se u velké slávě,
a jakby prstem blíže mne zvaly:
„Zrodilo nám se tu dítek
na velkou radost za drobné žaly.“

Jdu tam a blíže se dívám —
radosti plno na každé snětí,
a co já dosud měl květem,
větvička každá tolik má dětí.

Dětičky drobounké, sladké,
matička větev v loktech je houpá,
včelky jim bzučejí písně,
rosa je meje, deštíček koupá.

XXI.

Dennice mrká nad strání:
Zbuďte se, kvítka, ze spaní,
rosička padla, mejte se,
den je už tady, strojte se!

Kvítka už jako z povděku
v lesku a plném obleku,
které si hlídá poupátko,
to ještě zdřímne na krátko.

Jako když v buben udeří,
skřivánek v modro zaměří,
volá a zpívá v roznětu:
mějte se, děti, ku světu!

Ten to vzal teprv od noty:
tváře už tkány z lepoty,
vlas samá vůně, fábory,
a na rtech sladké hovory.

To dnes ti paní motýli
budou jak krásou opilí:
slova i srdce utratí,
domů se bez nich navrátí.

XXII.

Na drnu kyprém, v kořání
sedla si krása bez zvaní,
sedla si měkce vedle mne,
s mladostí v tváři dojemné.

U nohou tenké praménky,
sedla si v kapraď, v pomněnky,
nad sebou větvic vlažný stín,
hleděla lesům do hlubin.

„Hledals mě v mořích, výšinách,
v světu a nebes končinách,
hledals mě v štěstí, v žalu svém,
a já tak blízko doma jsem.“

Seděla, hlas jak do zpěvu,
na tváři důlek úsměvu,
oko jak duše prohřátá,
rty jako k růžím poupata.

„Však tys mne hledal nejradši,
kde jsou mi květy nejsladší,
proto jmu v plnou lásku tě —
našels mne v pravdě, v prostotě."

XXIII.

Dnes slunce se v háji prochází
a z větvičky na větev bloudí,
to jako ten chlapec na holkách,
to na větvi hubičky loudí.

A líbá a cosi šeptem dí
a hladí a tiskne jim ruku —
až hájem to slastí zachvělo.
a srdce mé pospíchá v tluku.

A jest-li mne všecko nemýlí,
to sluníčko také jde ke mně,
mně zahřívá v květy poupata,
ba sáhá až do duše jemně.

A jest-li mne všecko nemýlí,
ví, kterak se o srdce prosí:
v mé duši jak v háji písniček
a radostí měl bych i rosy.

XXIV.

Skřivánci táhnou od jihu
s paprsky teplé slunečními,
a jest-li že k nim hledím déle,
jsou myšlénky mé mezi nimi.

Tak tedy přece tomu tak,
co stará moudrost věřit učí:
na podzim nejen o ty ptačky,
i o své myšlénky jsme chudší.

A tedy tomu přece tak,
co milo mně nad všecka slova:
má duše s ptáčky odmlčí se
a s jarem rozzpívá se znova.

Skřivánci táhnou od jihu,
mé myšlénky jsou mezi nimi,
a v duši mé již jako v polích,
kdy zahrajou si oseními.

XXV

V hedbávném mechu pod jedlí
myšlénky mé si usedly,
a jak ten pejsek ke stádu,
srdce mé po jich příkladu.

Kolem nás mechu aksamit
v lístky a kvítky porozvit,
v nich jako s hvězdy ukáplá
rosička mrká nasáklá.

V tom jako do hor pašeři
mravenci s ranci sem zaměří:
kudy jde cesta, vědí-li,
že kol té jedle zbloudili.

Rychle se pavouk s větvice
v kývadlo změnil na nitce:
jest-li že jim to lahodí,
sám že je cestou zprovodí.

Jedle si z hloubi oddychne,
šumí a náhle utichne,
pavouk se v pláncch zastaví —
pašeři táhnou ve zdraví.

XXVI.

Myšlénka krásná zaťuká-li,
o, spěš a duši zotvírej:
tať nikdy nepřichází sama,
to za ní táhne velký rej.

To jak ta první laštovička,
když kolem okna mihne se,
ta jde se ptát jen domku tvého,
zda k němu jaro vejde se.

Zda dost je místa pod tvou římsou,
že s písničkami přiletí,
že mladou zemi květným rouchem
a vzduch ti jasnem posvětí.

Myšlénka krásná! Když jí duše
jen malý koutek dopřeje —
o, přijde jich pak celé jaro,
že svět se v tobě ohřeje.

XXVII.

Má drahá, pojď, dnes budem hledat,
kde nejvíc krásy vykvetá,
a kde ji najdem, tam si sednem,
vždyť byla nám též zasetá.

A projdem sobě hájův stíny,
báň nebes, duše hlubiny,
neb chceš-li, sednem u potůčku,
neb vplujem v lidstva dějiny.

Však hleď, tu pod tím keřem šipku
vylitla zšedlá pěnička,
a v hnízdě zbylo něco písklat
a každé žvatlá: „Matička!“

A matka na listnaté olši
tu zmizí, tu se vynoří,
pak notuje v lehoučké písni —
„Tu jsem! Tu jsem!“ k nim hovoří.

Pak přiletí, s každým se vítá,
a duši má i ústa v něm,
pak povídá, kde jak co bylo — —
má milá, tady zůstanem.

XXVIII.

Lesy mlčí, podřimují,
každý dech si odměří,
a tu letí čtverák větřík,
začechrá je v kadeři.

Stará sosna hlavou vrtí,
větve dospat nemohou,
a to listí zvědavostí
na buku hned na nohou.

Větřík mluví, kde co sebral,
sosny ani nevěří,
buky potřásají hlavou,
listí jen se haštěří.

Jedněm šeptá cosi tajně,
ty se kloní, tají dech,
a ty co jsou pozdáleči,
že tu též jsou na poslech.

Čtverák jen tak napověděl,
poroučí se o les dál,
ale sosnám a těm bukům
po celý den v srdci hrál.

XXIX.

Drozd, lesa kápo, v přepyše
seď na jedli si nejvýše,
k hrám svolává a k nápěvu:
„Dnes dostaneme návštěvu!"

Co ptáček v letu, postojí
a sáhne k svému nástroji,
hned hlas i struny probírá,
že div mi srdce nezmírá.

A hostí táhne do zvule:
na západ samá fakule,
měsíček v záři celičký,
a hvězdy s ním co dětičky.

A hvězdy malé, drobný svit,
od jedné k druhé stříbrná nit —
ty v lesku vedou, za šera
tvář nejkrasšího večera.

A teď už v lese započnou,
tu na poslech, tu na skočnou,
a každá hvězda mrká v dík —
a jenom drozd je kapelník.

XXX.

A což mne v lese liběj pouta,
než z podkeři ta jahoda,
když zardělá se pousmívá
jak z dívčí tváře lahoda.

Tak pod lístečky, v stínu šerem,
tak potměšile, s rozmarem,
půl vábí a na půl se kreje,
a přece být chce ohdarem.

To snad tu někdy v stínu drimal
ret dívky za nejsladších chvil,
a co chtěl vzkázat políbení,
zde na ty nitky zavěsil.

A snad že chtěly lesy vidět
tak v drobnojemném obrázku,
co v šeru mají lesku, vůně
a sladkých k žertům závazku.

Ba snad že, když se s nimi loučím
tak ve smutku a ve zmatku,
ten obrázek si vymyslily,
bych vzal jej s sebou v památku.

XXXI.

Vzduch jarní naplněn je písní,
ta hraje v dechu májovém,
a každá větev aspoň hlásek
má v lístečku jí domovem.

Vzduch jarní naplněn je krásou,
ta svítí v nebi májovém,
a každý kvítek aspoň lístek
má v kalíšku jí domovem.

Vzduch jarní naplněn je láskou,
ta kape v dešti májovém,
a každý ptáček aspoň kapku
má v hnízdečku jí domovem.

XXXII.

Tu slyšte, co se v lese děje:
na večer, zrovna před lunou,
tam stromy chodí jako lidé
v hedbávném šatě, s korunou.

Ty jedny v hlavě samá pentle,
ty druhé vážny celičky,
ty jedny jako s kazatelny,
ty druhé samé housličky.

Smrk s jedlí, ty se v smutku nosí,
chtí v baladách jen kvíleti,
tam u skal jedna píseň skládá
o osiřelém dítěti.

Co s habrem buk, víc jako muži,
věc tak si k srdci neberou,
a je-li javor právě doma,
i v sousedskou ho přiberou

A břízy, ty jak vy, panenky,
jen do větru a do skoku,
tam kolem lesa plny lesku
a v rej se drží po boku.

XXXIII.

Tu vítr nadmul sobě plíce,
tvář na sebe vzal vědeckou,
sňal píšťaly a všecky trouby —
dnes zahrajou nám tureckou.

Blesk na kůň sed' a za ním letí,
vzad šlehem dává znamení,
hrom rachotí na velký buben,
na nebes černé sklepení.

Prach již se točí na opatku,
teď vítr počal větve brát,
a kde se strom mu staví v cestu,
hned natáh' se jak kolohnát.

Věž v úctě naklonila čelo.
dům střechu smek' jak čepici,
a stará chatrč poskakuje,
jakoby zmladla v děvici.

A hudba hřímá přes vsi, města,
přes vody, s kopců, do letu —
a slavný úřad v udivení,
že nedal k hudbě paletu.

XXXIV.

A jak že bys, ty stará horo,
mně nemladla den ode dne:
co za noc v tobě ptáčků dřímá,
za dne se k nebi pozvedne!

A letí, letí jasným modrem
až k zlatých mráčků závrati,
a co tam najdou zlata, modra,
s tím zas se k tobě navrátí.

A letí, letí k vodám hladkým,
když v lesku síť se roztřesou,
a co tam slyší políbení,
to v písních tobě donesou.

A letí, letí krajem širým,
kde kvítků vlídná srdce jsou,
a co máš stesku v srdci vlastním,
to do všech světů roznesou.

XXXV.

Větřík, jak když panna dýchne,
neobjímá, dotkne se,
a já se mu vrhnu v náruč,
ať mne kam chce zanese.

A my lítnem háje lemem,
jenž se v rosu obléká,
a my pijem jeho písně,
jež nás zvou už z daleka.

A my lítnem do osení,
jež se šeptmo rozvlní,
a my pijem jeho vůni,
až nám srdce naplní.

A my lítnem k růže keřům,
když jim puknou poupata,
a my pijem jejich lásku,
až nám duše ohřáta.

A my lítnem pod okénko,
kde ty dřímáš, anděli,
a my hudem písně o tom,
co sme v světě viděli.

XXXVI.

Šustilo mladé rákosí,
volalo na mne, kývlo si,
rádo se někdy pozeptá,
rádo mi lecos pošeptá.

Zvláště kdy v luny potají
děvčátka tam se brouzdají,
každá si něco zavzdychne —
rákosí hned to zachytne.

Ale dnes šustí ve zmatku
stalo se tuhle děvčátku,
přišlo sem, srdce znavené,
okřálo, a je studené.

A co mně ještě s podivem
rakost jest jí stelivem,
poduška hlavě z lekninů,
přikryvka jen tak ze stínu.

A co mně divno nejvíce,
němé ty v smutku bělice:
postojí, sotva uvidí —
vše to nenašla u lidí.

XXXVII.

Stal v polích hřbitov osamělý —
noc jistá za dni probdělé,
kol do polí sil oráč zrnka
a hvízdal písně veselé.

Dnes u zdi oral; rovy vpadlé,
bez křížku, s vyschlým trávníkem,
tam za zdí stojí hrobník s rýčem
a jediným je pomníkem.

A počal hrobník také orat,
jen s rýčem, ale hluboko:
co vseje, nikdy nevychází,
žně jsou tu jen tak na oko.

A hrobník zpíval: „Škoda očí
a sladkého v nich plamene!“
Smek' oráč, z ruky pustil oprat,
sám stál jak pomník z kamene.

XXXVIII.

Čas dávno ještě není starcem:
tam sedí u skal rodiny,
ty drobí zrnkem do propasti —
v své přesejpací hodiny.

Ne roky, dni a luny měří,
však věky velkým rozhledem:
za krásný čin vždy jedno zrnko,
když bez krve jej provedem.

A lehká práce ta je těžká,
po lidstva pátrat ozdobách:
i vidím propast skoro práznou
a skály v plných zásobách.

Však jedno přec mně utěšenm —
žeť hošík ten tak při síle,
a s důvěrou zve lidstvo celé:
„Pojď, pomáhej mi při díle!"

XXXIX

Ja smrt přistihnul na čihaní
a v hněvu ved' ji k přírodě:
„Tu rdousí nám jenom ty dobré
a špatní jsou u výhodě.

Ji v těžkou dávám obžalobu,
jak hřeší po všem národě,
a jest-li že v tom tvoje vůle,
s kým zákonem to ve shodě?“

Smrt v smíchu cení lačné zuby
„Veď's k nepravé mne stolici:
tu ptej se dříve té tvé matky,
proč rodí takou směsici?

Proč bezcenných těch mužův loutek
na léta tolik doživí,
že bráti pořád jen tu chamraď,
i smrti již se protiví?“

A řekla příroda mně s výtkou:
„Smrt stiháš ve při nevzorné;
své bratry nauč býti lidmi,
smrt bude brát jen výborné.“

XL.

Mne světa krása nepodplatí,
bych neviděl v ní prach a kost,
bych u života zůstal státi,
a nepoznal v něm k smrti most.

Však ze všech jdou mi nejmíň k duhu
ti skuhralové u lidí,
jenž s kostmi jen se v prachu válí
a pro prach krásu nevidí.

Mať život právo nejpřednější,
jeť krása žití vykvětem.
A život v květu! Víc mně jmenuj,
a jsi mé písně předmětem.

XLI.

Čas s rolničkami, s bičem šaška,
seď na hrob a tři vyndal lebky,
ta jedna měla dýkou ránu,
ty druhé povrch hladce hebký.

Pak živé zavolal a kázal:
„Přes tři sta let, to byl v nich rozum;
ta jedna jezdila co kníže,
druhá mu koně pjala k vozum.

A kníže kázal: „Dolů s hlavou,
jež do vozu se stále točí!"
A když ji srubli, křikla kněžna,
neb nad knížete byl jí kočí.

Ta knížeti nakápla jedu,
pak plačíc ustlala jim k sobě,
však dál jí též nestačil rozum —
teď tři sta let jsou v jednom hrobě.“ —

Živí se scházejí, však běda!
každému dýka číhá z roucha,
kdo má ji, na druha ji brousí,
čas káže — nikdo neposlouchá.

XLII.

Prohlížely se v rybníce
tři vrby babky, babice,
zda ještě, jak za svobodna,
je která k světu podobna.

Ta jedna zrovna bez huby,
ty druhé s ústy bezzuby,
bez těla kosti, beze měr,
šat na hadr a plný děr.

Ta jedna chromá na ruku,
ta druhá z mechu paruku,
a v prsou všem, by střehl mír,
vyspává za dne netopýr.

Ta jedna s chůzí v nevoli,
ta druhá sotva o holi,
a dechu časy nastaly
jak z polámané píšťaly.

A k tomu ze dne do noci
jak po padoucí nemoci,
a při všem tuze ozdobny —
jsou přec jen k světu podobny

XLIII.

Duch dějin veď mne k pidimužům:
z těch každý v erbu korunu
a zlatý šat a všecko zlaté,
a sedal jenom na trůnu.

A každý jako střízlík velký,
leč v chůzi lvem a v hovoru,
ten jeden z nich byl jako hlava,
ti druzí jen jak od dvorů.

Ten mluvil: „Rod náš z krve ryzé,
ten s velkými se nemíchal,
máť každý z nás jen pidipředky,
a králík náš jen pidikrál.

Tu stojí naši pidiotci,
tu pidirek náš vítězný,
my ostatní jsme pidiprinci,
a dámy pidiprinceezny.“

A prál duch dějin: „Pro zasmání
též takové mám hrdiny:
ti mní, že kol nich svět se točí
a oni že tvoří dějiny.“

XLIV.

Mudrc žákům deklamoval:
„Pravdu nesu ze rumů
starých dob, na pergameně
uloženou z rozumu.

Pravda jen, co tuto psáno
a co z cifer vypočtem;
srdce mluva — lichá mluva,
v té se pravdy nedočtem.“

A tu vstoupí kvítko z pole,
jaro dech, máj v pohledu,
hlavu slunečnou a modrou,
ústa jako od medu.

Usmálo se, tázalo se:
„Co jest pravda? Pověz jen!“ —
Žáci hledí plní žasu,
mudrc celý pomaten.

XLV.

Ty stará matko, země naše,
jak mladistvé ty srdce máš!
Do kvítků celá zabalená,
a v písních jen se rozplýváš!

A časy s vraždou, drtné bouře,
co táhlo jich ti přes hlavu,
a přec tě každé jaro najde
zas v usmívavém pozdravu.

Blud člověka a lidská bída
jak krutě tvář ti brázdila,
a přec tvá každá kapka jarní
jak by ji naděj zasila.

A za každou ti bouři duha,
za každou nocí jitřena,
i šachta přírody a lidstva
už pučí, sotva zavřena.

Ach, lidé my to jinak beřem:
pár hrobů, a jsme zvráceni,
jar několik a spějem v podzim —
jsme bez dechu, jsme znaveni.

XLVI.

Pro život víme dosti málo,
ač chcem být ve všem pravidelní,
až za hrob nestačí nám pravda,
a po tom prý jsme nesmrtelní.

Co z nás má věčně žít? Ta sláva,
že vraždy jsou nám dějinami,
až člověku, jak byl by spolčen
ne s lidmi, ale s hyenami?

Co z nás má věčně žít? Ta touha
po nepočestném otročení,
že sotva kde kdo stane výše,
už chcem, by šláp' nás na temeni?

Či sváteční ta naše radost,
když všedními se najdem dosti,
že nadlidským už zdá se býti,
také-li kde kus šlechetnosti?

Nuž, možná že v tom mnoho výhod,
však duše upřímná k nim nelne:
já vím jen: musí býti jiné,
co býti má též nesmrtelné.

XLVII.

Smrt v noc se loudí pod okénko —
tam panna myslí na ženicha,
smrt na kost zadrnká si v písni,
a panna slouchá, sotva dýchá.

„Jsem ostrý hoch, vždy stejně mladý,
a věrnost neberu tak přísně,
mám žen i dívek plný harém,
jen tebe nemám do své písně.“

A panna jako ve snu klesá
mu na rty, v náruč, beze hlasu,
jen ret se v polibem zachvěl:
„Já dnes mu přísahala lásku!“

A ostrý hoch se smí i zasmát:
„Když zrušíš, o tos více žena:
jen přiviň se a líbej, líbej,
a uvidíš, jsi rozvedena.“

Pak přišli v smutku, se ženichem,
rvou sobě vlasy, slzy kropí,
smrt mne si ruce, panna mlčí,
a jedni druhých nepochopí.

XLVIII.

Pojď sem, ty pohozená lebko:
buď nevíš nic, neb nepovíš;
a co zas já vím a co říkám,
jsi hluchá, o to nestojíš.

Nuž jaký hovor, kde jen ptaní,
a zatvrzelé mlčení,
kde hloubka jen, a žádné mosty,
neb přechody a změlčení?

A přece to ptaní náš je život,
a mřeme sobě v odpověď:
ba ptaly se už celé věky,
jen více nikdo nedoveď.

Žít na smrt, kvésti na zvadnutí,
být vše a ničím — obojím?
Neptám se víc. Ta lebka mlčí
a o jinou řeč nestojím.

XLIX.

Ticho! Čas se připozdívá,
roku táhne na večer,
příroda má těžká víčka —
budem dřímat v zimní šer.

Pod hlavu už sobě střádá
suché listí, zvadlou snět,
slunce staví pod stínidlo,
jako lampu v lazaret.

Nebes okna mhou zastírá,
v lesích hovor zastaví,
a ty ptáčky štěbetáčky
k sousedovi dopraví.

Řeky už jen zvolna chodí,
pokradmo a po špičkách,
a těch těžkých snů už plno
v holých číhá větvičkách.

Peří ve sníh nasedrané
už si sype v závěje —
ticho, my si podřímneme,
než zas skřivan zapěje.

L.

Staričký mezi duby kmet
přes dvě stě zelenal se let,
dnes poprvé vstal zamyšlen,
jak bez řeči, jak žalu plen.

Co jaro obléknul se čist
v mlaďounký, ve průhledný list,
a co jen ptáčkem zazvučí,
to objal ve své náručí.

Jim lůžko ustlal do stínu,
jim na noc chystal hostinu,
a než-li v den se rozední,
jim písně šeptal svatební.

Pak choval mladé zpěváčky
se žlutavými zobáčky,
a jak jen dozrál štěbeta,
už posylal ho do světa.

Staříčký mezi duby kmet
přes dvě stě nezastesk' si let —
dnes ptáčkům stého kolena:
zda víte, co to znamená?

LI.

Babí léto, babí léto!
mládež zvrhla partesy,
a tam kráčí na oddavky
dýchavičné procesí.

Jeseň hrá si na nevěstu,
hlavu samé strniště,
ženich z lesa statný pavouk,
nohy jako bičiště.

Jedou, jedou, z lesa jedou,
bodlák zatáh' u lučin,
ženich platí samou pentlí
z nastřádaných pavučin.

Jedou, jedou, z polí jedou,
za kloboukem zvadlá nať,
a družičky v cestu sypou
žluté listí na souvrať.

Jedou, jedou, ke vsi jedou,
parádní vůz převrhli:
babí léto, babí léto —
do vsi táhnou o berli

LII.

V duši mé vzdy jako v lese,
a ten les též němý, bez řeči.
Zdaž i duše má v svou jeseň
s písněmi se jednou odmlčí?

Zdaž i listí moje blednouc
počne padat sobě v úlevu,
že i ptáčku, jenž to vidí,
smutno, v odlet, jen ne do zpěvu?

Zdaž mých sadů větev každá
zapomene dávný jara dech,
že jen zbude drsná, holá,
větru v pláč a kavkám na posměch?

Zdaž má píseň, jak ty stromy,
chladnouc přikrčí se do mechu,
že i tomu broučku zima,
jenž v něm darmo hledal oddechu

Marné ptaní; vše to přijde,
toť jen konec v samém počátku.
Přijdou i ty sněhy bílé
zasypat mou lidem památku.

LIII.

Kraj beze zvuku, sněhem květe,
svět velká sněhu lučina,
v sněhu se černá nahé proutí,
jím táhne sýkor družina.

To bludných sýkor sykotáním
mou duši smutkem proletí:
to tedy vše, co na nás došlo
z dob nejkrasšího podletí!

To tedy vše, co zbylo roku
po nesmírné té radosti,
po květech, tisíceré písni,
po nadšení a mladosti!

To vše, čím jaro dosud žije,
ten nějslavnější poeta:
že jeho píseň sýkorkami
nad sirým proutím obletá!

Ba je to vše, a jedva hlásek
vychladlým vzduchem proniká —
tu chceš-li, duše moje, zkoumej,
co nesmrtelnost básníka.

XIV.

Vy zpěvní druzi jarních poupat,
mám k vám též něco povzdechu:
jsou srdce za zdmi uvězněna —
zda máte pro ně útěchu?

Jak, víte, soustrastný ten ptáček:
ten Daliboru do věže
donášel v písních božskou mluvu
kvetoucí jara mládeže.

A mezi vámi tolik slasti,
že až to nebem otřásá:
zaleťte s něčím na okénko,
tam okřeje a zajásá.

Což ubude tím jaru krásy,
když jedna píseň odpadne?
Nám často stačí pouhé slovo,
a lidské srdce nevadne.

— —

LV.

Nic tak mně není proti mysli,
jak v rýmovačkách planý sten,
kde každý tušař vydává již
o vlastní nouzi bulletin.

Kde každý mluvka nasbírá si
padánčata svých pocitů,
je na trh veze za ovoce
a nabízí je k odbytu.

Kde každý pištec nafoukne si
své neduživé moldánky,
a na ucha a ducha trýzeň
má s dlouhou chvílí líbánky.

Na mou tě! Bych byl pánem trestu,
ty odsoudil bych jediné
hned vedle krále Herodesa,
jenž vraždil dítky nevinné.

LVI.

Hle, na sta písní z lesů letí
a na sta letí do lesa,
a každá píseň jeden ptáček,
a v každém zem i nebesa.

A každý ptáček boháč velký,
car nejmocnější, ve zbraní,
jen třeba mu, by v srdce sáhnul,
a srdce všech si podmaní.

A každý ptáček mistr velký,
rek, kouzelník v svém nástroji,
jen třeba mu, by slovo vyřknul,
a nepřátele odzbrojí.

Tu máte obraz srdce mého:
sta písní v jeho objetí,
a sotva z něho jedna prchne,
již na sta jiných přiletí.

OBSAH.

7

Str.

V přírodě.

V PŘÍRODĚ.

Od

Vítězslava Hálka.

Řada třetí, poslední.

V PRAZE.
Tiskem a nákladem knihtiskárny dra. Ed. Grégra.
1874.

I.

Jen těsněj, přivinte se blíž,
vy snové mladých procitnutí,
vy krásné touhy v letnou říš —
vás nepustím já z obejmutí.

U srdce krbu hostinně
vám měkce prostru, milé děti,
a v teple budem, v rodině
tak od srdce zas rozprávěti.

Tam venku jako zločince
vás na soud vedou v pusté kázni,
a jak byste šly z blázince,
k vám hledí namudřelí blázni.

Jich prázná, nicochlubná líc,
ta duše staroba a chladno,
jde zima z nich jak z popelnic —
och, jak by vám tam bylo radno!

Mám na vás úzkostlivý střeh;
všem tak ste záhy odumřely,
já byl bych nejbídnější všech,
vás o den přežit, osamělý.

II.

Pojď myšlenko, můj lidský květe,
o příbuzných mne došla věst,
neb co tu polní krásy zve tě,
v myšlenkách matka země jest.

A co tu v modrém vzduchu zvoní,
těch ptáků zpěvem tkaný let,
co z lesů šumí, dechem voní —
toť příbuzných, hle, celý svět.

A jest jich víc. V dne uspomněnce
kdy svá noc světla odmyká,
to myšlenka jest na myšlence,
jež hlavu nebes proniká.

A jest jich víc. Ty síly svaté,
z nichž pne se vzduch i země květ
a v modru slunce, hvězdy zlaté —
o pojď se s nimi srozumět.

Ba mnohem víc. Svět, veškerenstvo,
toť myšlenka jen jediná —
hle, jaké máš to příbuzenstvo,
hle, jaká jsme my rodina!

— — —

III.

Slunéčko boží
z hory si vyskočí,
v zlaceném loži
červánkem zatočí.

V radosti pravé
celý svět pozdraví
veselé, smavé
cestu si upraví.

Všude se staví,
ke všem si pospěší,
sílu dá, zdraví
a slzy utěší.

Všeho si udbá,
na všecko zavolá,
jako když hudba
zahraje do kola.

Všem blaho zmnoží,
nejvíce člověku —
sluníčko boží
od věku do věku.

IV.

Na kvítka louky zelenavé
dnes duše má mi rozkvětla,
pak pila rosy poprchavé,
pak rostla v modro, do světla.

Na teplých vánků hudbu hravou
dnes duše má mi roztála,
pak skladbu jara dojímavou
všem kvítkům v tance zahrála.

Na zlatá křídla paprsková
dnes duše má se povznáší,
a s jarní hudbou kvítka nová
do měkkých duší roznáší.

V.

Ve kvítka hlavě zlatovlasé
sem našel moudrost všelikou,
jak kapku rosy do průhledna,
za svaté knihy velikou.

Tak sladkou, že z ní včelka jarní
pel do všech úhlů rozváží,
tak vznešenou, že polní skřivan
až nebesa s ní proráží.

Tak dětinnou, že srdce staré
vždy dojde u ní omlady,
a pravdivou, že promění se
jen s všehomíra základy.

Tak výmluvnou, že mluva její
nad kejkle všecky, zázraky —
tak mluví bůh, ne zahalený
v keř ohnivý a v oblaky.

———

VI.

Vy stromy, v lesy spolčené,
vy kamaráli švarní,
na všechny spusťte nástroje
a zahrajte nám jarní.

Tak po přátelsku veselou,
jak čerpáte ji právě,
když roznášejí prameny
tu zeleň po doubravě.

Tak po mladicku lahodnou,
jak kapete ji v číše,
jež každé kvítko nastaví,
že pěknou vůni dýše.

A v teplém hrajte oddechu,
jak z pravé písně vane,
kdy každý, kdo jen uslyší,
má srdce dotýkané!

VII.

Už vím, jak země mladne,
jak probudí se v květ:
když přijde jaro ladné
a modrý upne hled.

A do moře pak sáhne,
mrak vyndá, pozlatí:
ten k ní co posel táhne
a srdce uchvátí.

Pak kývne na své ptáky,
tu zvukochlubnou krev:
ti lítnou za oblaky,
a božský hudou zpěv.

Pak vymluvně se schýlí
a sluncem dýchne v ret —
jak nemladnout tu chvíli,
jak nebudit se v květ!

VIII.

Od modravých hor závrati
tak snadno již se nevrátí,
kdo na nich k světla zdroji
rozpínal duši svoji.

Kdo křídla duše v šíř i dél
hvězd zlatým pelem posázel,
a pak nad prostor světů
se pustil v světlém letu —

Kdo z červánkových rubínů
si utkal duše hlubinu,
a nadšen, Titan velký
šel přes všech věků délky —

Kdo s mladým jitrem tam si hrál,
když den se noci z lože bral
a shlížel v němém žasu
na země matky krásu —

Kdo z všeho míru pramene
tam v srdce našel znavené
dávného dětství ladno —
ten nevrátí se snadno.

IX.

Lidičky dobří, co to díte,
že doby pohádek ty tam?
Tyť teprv počnou — a já dvéře
až do kořán jim zotvírám.

To vyjde v děvic vonném reji
ta slavná jara královna,
má plná růže, prostřed květů,
a všem se krásou vyrovná.

Pak vyjde ve průvodu skvělém
nejspanilejší jara rek,
můj švarný máj, jak měsíc mladý,
kdy ještě chmur se nedotek'.

Tu zavzní na zvonění slavné
malých i velkých kvítků zvon,
pak udeří na harfy zlaté,
kde který napjat v lese tón.

Pak budou svatby, budou hody
po celý měsíc, ještě dýl —
kus srdce jen, a máte vstupné
na všechněch světů kratochvíl!

X.

Když byla jabloň plna růží,
mou duši lahodný jal sen —
mně světa mladost byla druží,
já prolíbal s ní noc a den.

Kraj v poupat mladotěsném šatě,
já člověk — dítě, s pravdou sen,
ny, myšlénky mé jako v zlatě,
a jako pravda lítly ven.

Pak celý svět byl jako z poupat,
jak z růží vykládaný sál,
myšlénky vstaly z hnízd a doupat,
a již co písně lítly dál.

Tu v duši zlatý úsměv házel
a milé chládky list i peň —
jak dítě prostý člověk vcházel,
a jako básník vyšel ven.

XI.

Les vyšňořen tak do zelena
jak myslivecký mládenec,
stráň do běla a do červena,
na samý květ a pupenec.

Dnes sotva lesu mluva stačí:
za posly všecko vypraví,
svých větrů šum i píseň ptačí,
ty stráň mu pěkně pozdraví.

Stráň v rose ranní trávy česa,
keř, šípky rozdýchala v květ,
by ptáčkové, myšlenky lesa,
kde měli sobě posedět.

Už letí přes řeku, ta v lesku,
kus nebe do ní zapadlo,
a poslům ukazuje stezku
jak nejkrásnější zrcadlo.

Teď k stráni jmou se rozprávěti;
teď nevím, kde ty nebesa,
mé srdce s každým poslem letí
hned na stráň, hned zas do lesa.

XII.

Nad staré pne se kořeny
z kapradí oblouk zelený,
když na něj brouček vyleze,
vidět až tamhle za meze.

Vidět až tamhle naproti
pomněnek modré klenutí,
kol něho z bílé hladiny
pramen si dmychá bubliny.

Vidět až mušky v doletě
dojíždět s poštou o světě,
některá jak když ze hloubi
postilion si zatroubí.

Vidět skrz větví zábřesky
dojíždět zlaté paprsky,
dole pak zpěvnou stář a mlaď
zobáčkem v jemné vodě hrát.

Vidět až tamhle nad vodou
keře se chlubit jahodou,
šeptem se chlubit rákosí —
jak je mým očím do rosy!

XIII.

Starý jelen lesem hledá
mladých let svých soudruhy:
a kam vidí, vše to sešlé
v starou tvář a v neduhy.

Smuten leh' si ku pramenu:
pramen bublá z podkeří,
a na tváři v důlku hrá mu
jako úsměv mateří.

Každá vlnka jako dítě,
s tváři hladkou, bez vrásky,
poskočí a v hru se dává
s lupením a s oblásky.

Přidruží se, odloučí se
vesele a v netíži,
a to velké nebe modré
všechněm z oka pohlíží.

Starý jelen hlavu složil
na kraj v kvítí nevadlé —
všecko, i svá mladá léta
uviděl tu v zrcadle.

XIV.

Ve starých knihách napsáno stojí,
že duše tak lehko se zavdá
v zeleném šumu, při lesním zdroji;
v nových: že není to pravda.

Vy staré knihy, pravdu vy máte:
já k nim tak začasto kluši,
a já se vracím již mnohokráte,
že nemám srdce ni duši.

Duše má bludná jako to ptáče,
v zeleni korun se houpá,
se skalných hor jak vodopád skáče,
v pěnách se pramenů koupá.

Duše má tenká jak mlhy zváté,
k slunci se nad lesy nese,
na stromech pak co třepení zlaté
v každé se krůpěji třese.

Duše má snivá jak šero lesní,
v myšlenek radostném chvění
ptáčkům a kvítkům v duši se vesní —
v prsou mých dávno jí není.

XV.

Tři hoši sedli si ve chládku,
blíž ohně, opodál stáda:
„Tak povídejme si pohádku,
jak kterému duše ji spřádá.“

Ten jeden povídá o králi,
jak chodil s hvězdami, v zlatě,
to zlato mu v bitvě prohráli,
teď chodí jen ve všedním šatě.

Ten druhý povídá o pannách,
jak přijdou, políbí v těsnu,
spí v kalíšku, sedí na blanách,
však duši ti vypijou ve snu.

A třetí, jak došel na řadu,
ten v čele podepřen dlaní,
jak ve zmatku povídá, v neladu,
že věří na lesní paní.

Že za luny sedá na mechu,
že bdí až k paprskům ranním —
vstal, k lesu šel jako bez dechu,
ti v úžasu patřili za ním.

XVI.

Jde mladistvý potok olšinou,
hoch usednul si tam s dívčinou,
a povídají si objetě,
co nejkrásnější je na světě.

Jak potok se vine pod strání,
jde ku mlejnu, kola pohání,
jak každé to okno ve chládku
si drobounkou vroubí zahrádku.

Jak nad okno k římse, pod krovem
se jiřička hlásí domovem,
jak zobaté krčky v napjetí
jsou na stráži, kdy k nim doletí.

A pak až tak jednou, pospolu,
z těch oken pohlednou do dolu,
a na kola, vodu v odletě —
co může být ještě na světě?

XVII.

Nebi dozdály se hvězdy,
jen ta jedna dennice
co sen k ránu nejkrásnější
skví se ještě nejvíce.

Na východě hora v zlatě,
tajný poklad odmyká,
a co na ní růží květe,
k nebesům až doniká.

Mlhy bílé, jako z tylu,
z řeky táhnou nad námi,
kudy táhnou, listí kropí
stříbrnými kapkami.

Slavík přestal ponocovat,
z hory paprsk vyletěl —
den se budí do myšlenek,
do růží a do světel!

XVIII.

Od břehu k břehu napíná
své vody horská krajina,
a u velké vod zrcadlo
kus života mi upadlo.

Tu v břehů rámci, s večerem
já modravým byl jezerem,
zem, nebe na mém průčeli
své lesklé barvy zkoušely.

Pak po večer, noc celičkou
já s každou mluvil hvězdičkou,
i s měsícem, a nejvíce,
když přišla bílá dennice.

Po celou noc, až do rána
má duše z hvězd je utkána,
já s každou slavím líbánky,
až jitro stydne v červánky.

Tu v růžích slunce vypne se,
svět mladý jitrem chvěje se,
tu ptáci litnou na zvědy
jak královské to rozhledy.

XIX.

Houštinou háje, s měsíce zlatem
my k studánce krадem se šeré,
slova z ní hladká zurčivým chvatem
a postavy skákají steré.

Nejhezčí panna měsíčně bílá,
pak družičky v vlnivém reji,
rusalky hybné, za vílou víla
ty v závoji vlásů se kreji.

Za nimi v krok se mužíci tlačí,
jak cvrčkové tváří i zvukem,
s bubínkem žabím, píšťalou ptačí,
s much cimbalem, bzukotem, hukem

Na konec jinoch, jako ten jelen,
z hvězd na čele stříbrné tečky,
v mlhavý šat a v červánky vtělen,
dvě pážata nesou mu vlečky.

Tam až kde vlnky dohrčí v mechu,
tam za keře v stíny si zajdou,
vypijou rosu k tanci a spěchu,
a pak se zas s měsícem najdou.

XX.

Jde jaro a v mysli probírá,
jakých má barev a zvuků:
co vidět, to v květ se rozvírá,
vše hovoří v skřivaním tluku.

Jde jaro a v mysli zpomíná,
jakých má přátel a dětí:
kde pole, tam nová rodina,
a mláďátek na každé snětí.

Jde jaro a v mysli zpomíná,
jakých má domovů, bytů:
co srdcí, tam domov počíná
a pne se až do nebes krytu.

XXI.

Ty lesních krovů střecho tklivá,
ty domácnosti sterých bran,
tvá větev všem nám posud kývá,
tvé brány všemu do kořán!

Tys ještě tak po dávném mravu,
tak do upřímna rodinná,
nic podle rodů, podle stavů —
a přec tak krásně hostinná.

Jak zlatý dešť tvé skvosty kanou,
i mech ti perlou vykropí,
tam chudý, boháč na vybranou,
co jen kdo srdcem pochopí.

Tvé šero zlatem vykládané,
tvých vodopádů zrcadla,
myšlenky hudbou odchované,
jich mladost, vůně nevadlá —

To zvu já hostinností pravou,
zvlášť je-li vítán velice,
kdo ještě vejde s myslí zdravou —
tenť potěší se nejvíce.

XXII.

Cos v mlhách se k lesům potácí,
jak duchové z podzemní říše —
a jste-li vy duchové jací,
nuž mluvte a postujte tiše.

Ten jeden jak v klášterním šatě,
tak bílý jak na kazatelně,
ten mluví tak skroucené svatě,
však maloumko srozumitelně.

Ti druzí jak nábožné stádo,
hned ulehli k poutnické holi —
„Ach věřte, že stárne, co mládo,
a v staré že dají se moli.“

Ti srazili v hromadu hlavy —
„Kéž možná tak nejvíce vědět,
pít nejlépe na dobré zdraví,
mít teplounké hnízdo a sedět!“

Mnich povídá na všecko: ano,
a žehná jim z rozpjatých ramen:
„Jen věřte, a vše bude dáno!“ —
Mé díky, vy duchové; amen.

XXIII.

Co dnes to mají v lese?
Strom každý skví se v novém šatě,
má na něm z rosy perly,
a hlavu od paprsků v zlatě.

Na stromech zpěvný šukot,
ti drobní slétají se v řady,
nad lesem krouží sokol,
tak pyšně, jako do parády.

Potůček v hravé píli,
teď kvítí v dvě si staví řady,
a motýl letí do skal,
by spouštěly své vodopády.

A u skal jedle, buky
tak vážně jako starší z obce,
k nim letmo spěchá jelen
a druzí za ním táhnou s kopce.

Pak předstoupila bříza,
jak panna ve bělounkém šatě:
„Pojď, srdce, plesej také,
my počnem, čekáme jen na tě.“

— —

XXIV.

Na nebi mají na pilno:
tam jakás ruka mráčky stírá,
oblohu hladí na modro,
a pak ji v hvězdy otevírá.

Na zemi mají na pilno:
tu jakás ruka vlnky sbírá,
ukládá lesům mlčení
a pak je v písně zotevírá.

A teď tak v světě průhledno,
že paprsky jak za dne chodí,
že zlaté hvězdic puntíčky
v nesmírném modru vojevodí.

Teď tak je v světě průhlasno,
že slyšet nejjemnější hlásky,
že vod a hájů myšlenky
jdou jako svatá mluva lásky.

Dnes tak je, že v hor temena
se ruka klade měkce milá,
rty červánkové šeptem dí:
„Dnes sem vám večer upravila!“

XXV.

By kvítka uměla mluvit,
což byl by hovorný svět!
A kvítka mluví tak ráda,
jen třeba též porozumět.

Ba kvítka jediný hovor:
jen kývne zelená snět,
tu hned i ptáčkové počnou,
pak v hovoru celičký svět.

Toť hovor libezně sladký,
k nim tíhne duše mé klid:
to v kvítka se rozdrobí nebe
a jde si k nám pohovořit.

— —

XXVI.

Ptačími ústy, okem poupat
když promluvil a mrkal svět —
šel větřík jak turecký sultán
a líbal každou mladou snět.

A snad že podnapil se vůní,
od polí k lesům vrávorá,
na polích dupne si jak šuhaj
a lesům vejskne do dvora.

Tam teplou rozjařený vlahou
verš kuje v pěkné rozměře —
jej básnil své na poctu růži,
teď hvízdá jej tam do keře.

A růže v keři uzardělá
poslouchá v duši napjata:
„Ty krásná růže, srdce dej mi,
já dám ti za ně poupata.“

A co jak se dělo dále,
to na vážky my neběřem;
však ráno prý ho našly včelky,
to spal tam ještě pod keřem.

XXVII.

Mezi dva tenké buky
natáhnul pavouk nit,
zval mladé, staré mouchy
a chtěl se pochlubit.

Chodil jak po provaze,
jak paňác, s kuráží,
pak zase krokem vážným,
jak voják na stráži.

A volal: „Tuto nitku
hle ryze stříbrnu!“
Hned s ní se pustil dolů
a chodil po drnu.

To byla podívaná,
byl tu, byl na hoře,
a volal: „Panny mouchy,
tu jsem v své komoře!“

A byla podívaná,
jaký to svůdný rek:
šla každá moucha za ním,
ni jedna nazpátek.

XXVIII.

Starý javor, básník starý,
v písních dřímá na mechu,
přišlo dítě osiřelé:
„Dej, javore, útěchu.“

„Bloudím unavené lidmi,
duše hladem umírá,
každý má jen pro mne kámen,
srdce své mi zavírá.“

Starý javor zamyslil se,
vlastní ňadra rozevře —
„Půjdem, hochu, uvidíme,
zda-li které otevře.“

Spolu chodí — div divoucí!
Co je písní po lese,
na housličky v smích je pláčou,
a to srdcem otřese.

Spolu chodí — div divoucí!
Starý javor — srdcí pán,
a kde srdce jenom kousek,
zotvíráno do kořán.

XXIX.

Po větru starý bodlák
se klátí v kratochvíl:
„Má úcta, sedmikrásy,
rád bych se oženil.“

A sedmikrása smíchem
až k zemi dopadá,
hlavou a rukou kývá
a družkám rozkládá.

Pan bodlák chutě prázní
svých mravů raneček:
„Nuž prosím, krásné dámy,
tak malý taneček.“

A po větru se chlubí:
„Čest pro vás neličhá;
mám tělo jako ježek,
jen hlava peliehá."

Tu sedmikrásky smíchem
až slzy vyroní —
pan ženich dělal dojem
a byl jak na koni.

XXX.

Mně cesta lesem náhle klesá,
les řidne na průhlednou stromů zeď,
a zevšad vidím němou odpověď:
tu stojím na hřbitově lesa.

Hle velký hrob, porostlý mechem;
jen povězte, kdo v lůno jeho kles',
kdo sázel rudý kolem něho vřes,
kdo rosou lkal tu, kvílel dechem?

Tam stojí nalomená bříza,
půl jako kříž a jako kazatel,
kol stron se kosti práchnivělých těl,
list, větev, kmen, jimž uschla míza.

Keř jalovec v žebrákův pychu
pne na pomník se táhlé cypřiše,
tam skála čeká, kdo-li napiše
verš o spáčích a jejich tichu.

A němo kol. Tu z blízkých strání
křik' sokol, vylít', náhle k bříze kles' —
už vím: co tvorů chová šumný les,
sem sletují se v umírání.

XXXI.

V hor zelenošerém úbočí
jdu s nocí v čarovném kruhu,
tu měsíček bílý vyskočí:
„Kam jdeš, ty toulavý druhu?“

A měsíc se na mne podívá,
tak velkým, pátravým okem,
jde po stromech, spaní rozlívá,
jde přes vrch velebným krokem.

Jde na kopců pyšné vroubení,
s nich k hloubkám jezera kráčí,
šat průhledný, samé třepení,
lem zlatý ve vlnách máčí.

Zas v temena hor jde, dosnívá,
tam v lůžko klade se jemně,
pak ještě se přes ně podívá —
„Pojď, hochu toulavý, ke mně.“

XXXII.

Stráň pukla v lilie bílé,
jak když napadne sníh,
mé duši tak to je milé,
snad vykvětla mně z nich.

Stráň bílá v lesku se mihá,
jak nevěsta v svůj den,
má duše v křídla se zdvihá
a chce k té stráni ven.

Kol stráně větérek vlaje,
jak když tam k tanci zvou,
v mé duši všechno už hraje —
snad našla družku svou.

XXXIII.

My čiháme s vražednou zbraní
blíž mejtiny na lesní laní,
tu před námi vychází z boru
tvář za tváří v mladinkém sboru.

Jdou odění v věnce a kytky,
v list javorů z nejtenčí nitky,
jdou vrávorem, od vůně zpití,
jdou jásotem, do tance, hbití.

Jdou hrajíce, vlajíce pásy,
jdou, v nápěvu květoucí krásy,
a ten, který v popředí kráčí,
rty růžové v poháru máčí.

Jdou, kudy jdou, tráva se zvedá,
pták družku a hnízdo si hledá,
strom prokouknc v bělounkém květu
a vůni hned rozdává světu.

Jdou, kudy jdou, všechno se skvěje,
dech tají se, duše se chvěje —
nám laňka už zmizela s borem,
my „Evoe!“ vejskneme sborem.

XXXIV.

Tys jak májové to loubí,
když se v teplé šero skládá,
a v šum dýchne z nitra, z hloubí —
duše mladá!

Každý lístek mluvou jímá,
plna květů tvá je vnada,
v tobě zpěv, kdy všecko dřímá —
duše mladá!

Vše ti svaté, velikánské,
a myšlenek skočná řada
jak ty mušky svatojanské —
duše mladá!

Tak jsi divomocná vezdy,
že tvým touhám nebe střádá
do klenutí zlaté hvězdy —
duše mladá!

Taká jsi, že na tvá slova,
byť i hasly v poušť a lada,
světy roznítí se znova —
duše mladá!

XXXV.

Les se mračí večerem.
Snědý pasák do ohníčku
tká si báj o bílém líčku
s modrým oka zášerem.

Co ten život? K stínům stín,
těžký, němý v duši sáhne,
jako z jedlí když se táhne
nepronikly lesů klín.

Co ten život? Černý háj,
jenom jedna bříza milá
z toho temna poskočila
pod okno co bílá máj.

Poskočil s ní k nebi blíž.
Srdce v mládí sladkém hřmotu
za cinkotu, za šumotu
poskočilo ještě výš.

A teď po všem. Bílá máj
v ohni praská, v dým se loučí,
dým se ztrácí ve kotouči —
co ten život? Dým a báj.

XXXVI.

Až k vám se dopnout orlím letem,
být občanem té říše jasné,
být poutníkem tím světů světem —
kdož by to nechtěl, hvězdy krásné?

Dlít na každé a snít a bloudit,
na místo dnů mít léta věků,
co vidím v člověčenstvu promlít,
mít obsaženo ve člověku —

A hledat, kde se rozevírá
to zřídlo světů nepojaté,
snad najít srdce všehomíra —
kdož by to nechtěl, hvězdy zlaté?

To velké srdce slyšet bušit,
v něm věků táhlé vlnobití,
být srdcem s ním a v jaru tušit
slast proudícího tvorům žití —

Pak učit včelku medobzučnou,
a v háji jaro započaté
v květ rozdýchat a píseň zvučnou —
ach, proč to není, hvězdy zlaté?

XXXVII.

Noční scéna. Rybník hladký,
stromy v klenbu pojí se,
měsíček se po něm rozlil,
jako víno po míse.

Bylo hned jak za dne živo,
voda v stříbro omladla,
paprsky jdou, usednou si
v leknínová sedadla.

S jedné větve slavík hude,
jeť to v jeho povaze,
dva paprsky tančí čardáš
na stříbrné podlaze.

Lekníny se v člunky mění,
tanečníky obklopí,
a teď všecko v jednom tanci,
kde kdo koho uchopí.

Hladka voda prohýbá se,
měsíc sám se rozhoupá,
i mé srdce z těla skáče,
div se s nimi neskoupá.

XXXVIII.

Z hor luna pluje, labuť snící,
a nebes moře kapkami se třese;
s v ě t každá kapka putující,
a labuť světům: „Líbejte se!“

To stará píseň starých světů:
a podnes při mladosti plese
vzduch, lesy, vody v jarním znětu —
vše zpívat slyším: „Líbejte se!“

Jaká to píseň! Stokrát znovu
duch lidstva v báseň zachvěje se —
ta jedna věta s nebes krovu
ta všecky přečká: „Líbejte se!“

XXXIX.

Nehledám to lidské štěstí
v dálkách myslí chorou vysněných:
v rájích nade světy místěných,
ani v nebích s nadpozemskou trestí.

Nehledám je v liché tužbě,
v bájích na nerozum dospělých,
v licoměrnu nauk zbabělých —
v lidí ani bohův modloslužbě.

Ale vím: Cos v kráse sdílné
z nedozírna vniká v světlou říš,
to co den k nám tíhne blíž a blíž,
až k nám sladkým dechem matky přilne.

Až nám květohledným jarem
v duše pološero doniká,
všecky brány její zodmyká,
svět i nebe štedrým dá nám darem.

V tom je hledám: člověk celý
v jaru svém by vstříc mu vycházel,
poznával, synovsky provázel,
a pak dožil láskou srozuměly.

XL.

Tak málo přírodě jsme věrni
až nehodno to mudrce —
ti jedni citem malicherní,
ti druzí zhola bez srdce.

A ještě hůř kdo v převrácení
ten trochu lidství natrhnou,
že znavení a přesycení
i tužby lidské zavrhnou.

Jak zcela v jiné stojí tváři
ta velká všeho mistryně:
s tisíci světů hospodaří
a broučka pozve k hostině.

V den slunce na noc doprovázi,
v noc hvězdy tká si do roucha,
a přec u každé poupě vchází
a jeho přáním naslouchá.

A přec pro hled svůj všehomírný
ni stéblo láskou nemine,
a ještě její cit nesmírný
co rosa v den se rozplyne.

XLI.

Sotva více píseň velká
pravdy v sobě uvírá,
mnoho-li pták do hrdélka
ze srdce ji nasbírá.

Sotva více krásy něžné
do té pravdy ujme se,
co ji kvítko malé, sněžné
z poupátka si vynese.

Sotva více třpytu, jasna
z pravdy té se roznítí,
co ta hvězda drobnokrásná
sobě na noc rozsvítí.

A co vy jste, písně drobné
o té velké přírodě?
Jen tak jako kapky zdobné
na kalíšků lahodě.

— — —

XLII.

Starou lípu ťali v lebku.
„Nač to bude?“ — „Těžko říci,
chudí prosí na kolébku,
pán povídá: šibenici.“

Chudým v dar ji dejte kalý,
ať má nebe aspoň v lůžku,
a ten andělíček malý
lesů písně za podušku.

Matka dřímá; nad kolebkou
hájův sny a dechy vanou —
ať má srdce, duši hebkou,
božím dechem dotýkanou . . .

„Drahý pane, nač ty trudy?
Má jen pán se všeho zříci?
Kolébku má každý chudý,
ne každý pán šibenici.“

XLIII.

Ty dítko tváří červánkových,
s tím v oku nebes blankytem,
čtu z tebe píseň zvuků nových
s nesmírně blahým pocitem.

Ach, snad mi z oka tvého zrůstá,
co nové pravdy stanoví,
a co nevědí naše ústa,
tvůj ret snad nám to dopoví.

Z tvých očí úsvitu mně svítá
jak příštích věků svědomí,
to teprv naše skutky sčítá
a každou pečeť odlomí.

Ba z tvého oka cos mi září,
jak všeobsáhlý božstva hled,
já poklekl bych před tvou tváří
a modlitbám se učil hned.

XLIV.

Žeť ztráta drobných radovánek
tak velkou klá mne žalostí!
Vždyť ztratím jednou mnohem více,
až hrob mne zcela uhostí.

Tam nikdo nebude se ptáti,
co zde sem ještě neztratil,
tam jenom zamknou mi dvě víčka —
a celý svět sem utratil.

A budu bez přítele, dívky,
bez lásky — a to horší jest,
že ze všeho, co dáti musím,
mně nezbude ni na bolest.

Ni na naděj, ni na myšlenku,
ni na zvuk, na vzdech jediný —
o, jaký pak to budu obr,
a jaký teď jsem dětinný!

XLV.

Zpíval tesař a bral míru
z pokácených v prkna dřev:
„Vezmu já vás na kolébku,
vezmu hned i na rakev.“

Jak to zpíváš, muži dobrý,
což to obé v jednom jest?
Naměřímť já mezi nimi
celý život, na mou čest!

A on zas: „Netešte rakev
u kolébky dítěte;
odneste ji na kraj světa,
jenom k nám zas přijděte.“

Co sem slyšel dobrých písní,
ta mně nejvíc v duši tkví,
dle níž zpěvák žil i umřel —
tam hle jdou mu za rakví.

XLVI.

K té lidstva oponě se pídím —
čas za ní kryje zašlá léta,
a jestli odhrne ji, zvidím,
kdo vládli od počátku světa.

Čas rozhrnul ji z vlastní choutky,
i vidím zrovna do průčelny,
tam visí králové co loutky
a každý z nich je nesmrtelný.

Má o tom v ruce tlustou knihu,
má podpisy a pergameny,
však takto jdou již oudy z klihu
a pravý zmatek s jejich jmeny.

Tvář bez podoby, prázna, hlucha,
jen krev jim kane s bledých spánků,
a takto nikde stopy ducha,
a světla jen jak při kahánku.

„Jen zas to zahrň, půjdu dále,
toť divadlo je příliš chudé.“
Čas usmál se: „A nemít krále,
co vám z těch vašich dějin zbude?“

XLVII.

Dí převor k bohu na modlitbách:
„Kam sáhají mé kláštery,
tak přírodu již skrotili sme,
že ručím za své pátery.

A žeť i sen jich jako křišťál:
až noc jim v sny jej rozvlní,
ó dej, co jim se bude zdáti,
ať zejtra se to vyplní.“

A dal to bůh. Tu zejtra ráno
mnich žádný nechce od cely,
máť každý ze sna ráj i Evu
a s Evou sladké pocely.

Tu v klášteře hned jako v nebi,
kde mnich, tam vidět anděla,
jen převor má jich celý harem,
tak růžových a do běla.

Jde k mnichům, každý: „*Mea culpa!*“
že líbal, zapřít nemoha,
však převor dává rozhřešení:
„Sny pocházejí od boha.“

XLVIII.

Vystavěl kníže velký hrad,
dal do kněh, napsal do vysad:
„Co z naší krve pochází,
ať útulku zde nachází!“

Čas psal to jinak; tak to klaď,
že zvětral rod i jeho hrad;
a potom z krve praruzné
čas svolává ty příbuzné.

Tak za hlásné do nadhradí
v roj černé kavky nasadí,
pak za podsudí k výčepu
dá potkaňata do sklepu.

V parádní síni, v jídelně
pavouci předou nádherně,
ze síně dvorních kaplanů
má netopýří dvoranu.

Pak v říms, na oken slepotu
si pozval mechů žebrotu
a netřesk v erbů pukliny —
tak knížecí jsou rodiny.

XLIX.

Tyrana vedli na popravu,
lid jásal: „Sláva svobodě!“
Duch času šedivou zveď hlavu
a smál se lidské přírodě.

„Co nám se posmíváš tím mrazem,
kdy hlavní zlo sme vyvrhli?“ —
„Aj, vy umíte tnouti rázem,
a sotva chlup ste vytrhli.

Tam pohleď na ty tvoje davy,
a slyš ten prázný hrdel jas:
tam tyran hlava vedle hlavy,
než nadáš se, má hlavu zas.“

A v skutku. Steré tváře bledly,
jen hlesnout, každá přivolí —
už jednoho tam v slávě zvedli,
a ještě dnes ho nastolí.

„Nuž, brachu, měj se také k jasu,
a neb si zaplač v útěchu!“ —
Ba, pujdu s tebou, duchu času,
jeť smysl jen v tvém posměchu.

L.

Proud věků zastavil se náhle,
mžik přítomný ve skálu zveď,
smrt sedla na ni, neobsáhle
zpět napjala i k předu hled.

Co za ní, v pachuť s labužníky
čte v nedosytné paměti:
co králů smetla v poběhlíky,
co bohů zvrhla na smetí.

Co před ní, s hledem bez pohnutí
a z lačné zkoumá zlovůle,
co ještě lidských nedochutí
na příští zbývá tabule:

Tu rodná domyšlivost jména,
jmen nesmrtelnost zvětralá,
tu nízkost zbožně nalíčená,
by na božství si zahrála —

A radost plá jí v dulků prázni,
tvář démona to v prodlení,
smích její do všech věků zazní:
kdos nesmrtelný podle ní?

11.

Hra ošklivá, kdy s maskou boží
na scéně vidím zlosyny,
jimž zločinem je, že jsme lidmi,
jich činy zlé však bez viny

Tak s čelem smělým na soud volat
ty svaté jiskry velkých snah,
a odsouzet a kletbou šlehat
ten trochu světla v našich tmách —

Tak beze studu hlásat světu
svých kejklí božsky rodokmen,
a přírodu, to dítě boží
z otcovských síní týrat ven —

Tak s myslí nízkou povyšovat
svůj chtíč na božské vůle zněl,
a svatou mluvu země, nebes
chtít přehlušit a neslyšet —

O jděte mi! Tak umělými
přec nejste mistry, na mou čest,
bych neviděl skrz vaši masku
až do duše, jak bídna jest!

LII.

Na pozdním poli, po strništi,
jdu s puškou, hotov na ránu,
a přede mnou, jak na bojišti,
v prch lítá národ skřivanů.

Již lítnou bez zpěvu a hlasu,
nic pro radost, nic pro žaly —
tak vám vše do posledních klasů
až na to srdce požali!

A lítnou přede mnou jak v bázni,
že smrt k nim ze mne doletí —
ach těchto strachů buďte prázni,
vysloužilí vy poeti.

Za vámi já poslati ránu?
Radš ruku sežhu v plameni;
kdy čas odzvání pěvci branu,
všakť luza najde kamení.

LIII.

Pěl slavík z nejhlubší své hloubky,
zpěv, perla s perlou, prýštěl do noci,
na nebi rozechvíval hvězdy,
a na zem chorým dones' pomoci.

A lítlo tudy esthetický
pár špačků s kritickými mozečky:
„Konečně musíme mu říci,
že jsou to přec jen lichě zvonečky!

Ké umění v té táhlé písni,
jež každý tón tak vaří na měkko?
kdo nestuduje ptáky jiné —
zda může dospět v písni daleko?

Jeť chválou zkažen nerozumných,
nám jeho píseň slavičí je šplech —
a teď to slyšel; uvidíme,
zda naší rady také uposlech'."

Pěl slavík z nejhlubší své hloubky,
zpěv, perla s perlou, prýštěl do noci —
a špačkové jsou jako špačci.
a slavíkům již není pomoci.

LIV.

Uzrá-li v skutek naše víra
po věstích duchů tušení —
ty blahý pěvče, jehož lyra
se nad tím v píseň rozvlní!

Až v kráse vstanou málo známé
ty věty srdcí líbezných,
a zač my ještě umíráme,
až v tonech zahrá vítězných —

Až bez pouta a bez tajenství
myšlenka říš svou obletí,
a příroda a člověčenství
se pojmou v svatém objetí —

Ty blahá písni, které přáno
pak v skřivaní se pnouti let:
ach býti pěvcem v také ráno,
a potom zhasnout třeba hned!

———

LV.

A zavrou-li ti duše mělké
své prahy k síním zlaceným,
jdi dál a hledej jen ty velké,
a nebudeš jim bezcenným.

Věz, žili ducha velikáni
v všech rodech, v každém století,
k jich hodům vejdeš bez pozvání
a hned tě v skvosty zasvětí.

Ba žili ducha velmožové
co mudrcové, poeti,
že z jejich hostin žití nové
na všechna došlo století.

Nuž co mně přízeň těch a oněch,
byť vedla k prvním do síní;
má pýcha nezrá po salonech,
leč v lidstva velké svatyni.

Tať víra má: až bude čtěna
ta suma lidské hodnoty,
dle tamtěch bude vypočtěna,
ne dle hlav zpýchlé holoty.

LVI.

Na hrobech lidstva, zvadlá v hci
smrt potkala se s životem,
dva unavení vandrovníci,
teď oba jdou tak plihotem.

A život zpomínal si v žalu,
co krásných poupat nasil v svět,
snah, myšlenek a ideálů,
až pučel k nebi lidstva květ.

Smrt zpomíná si v tiché slasti,
jak s umíráčkem, zvukem hran
všem hrála marše do propasti
a na klíč zamkla do svých bran.

Šel život, okem vyčítavým
jí v ledovou pohlednul líc:
„Tam dovedlas to chtíčem dravým —
teď není smrt ni život víc.“

Smrt stojí v hrobu klidné zbroji
a povídá k té obvině:
„Zde vezmi ruku, dej mi svoji,
takť spravedlivo jedině.“

OBSAH.

Str.

Str.

